

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

BAKALÁRSKA PRÁCA

**Geopolitika Kazachstanu:
Stret zájmových sfér Ruska, USA a Číny**

Praha 2007

Vypracovala: Zuzana Zalánová

Vedúci práce: Doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo

Ďakujem pánovi

*Doc. PhDr. Bořivojovi Hnízdovi
za podporu pri písaní mojej práce*

Prehlásenie

Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracovala samostatne a použila len uvedené pramene a literatúru. Súčasne dávam zvoľenie k tomu, aby táto bakalárska práca bola umiestnená v Ústřední knihovně UK a používaná k študijným účelom.

Prahe dňa 21.mája 2007

Zuzana Zalánová.

Obsah

OBSAH	4
ÚVOD	5
1 KAZACHSTAN A JEHO ŠPECIFIKÁ	8
1.1 CHARAKTERISTIKA STREDOÁZIJSKEJ OBLASTI.....	8
1.1.1 <i>Stredoázijské špecifiká</i>	8
1.1.1 <i>Historické korene geopolitického významu</i>	9
1.2 CHARAKTERISTIKA KAZACHSTANU	11
1.2.1 <i>Geografické a socio-ekonomické ukazovatele</i>	11
1.2.2 <i>Ekonomické a energetické ukazovatele</i>	13
1.2.3 <i>Politika</i>	16
2 RUSKÝ PRÍSTUP	22
2.1 KAZAŠSKO-RUSKÉ VZŤAHY DO R. 2001	22
2.1.1 <i>Ruská expanzia v 18. a 19. storočí</i>	22
2.1.2 <i>Sovietska éra</i>	23
2.1.3 <i>Nová dimenzia vzťahov po rozpade ZSSR</i>	24
2.2 VÝVOJ PO ROKU 2001	26
3 PRÍSTUP USA	28
3.1 KAZAŠSKO-AMERICKÉ VZŤAHY DO ROKU 2001	28
3.2 VÝVOJ PO ROKU 2001	30
3.2.1 <i>Energetická a vojenská spolupráca</i>	30
3.2.2 <i>Politické požiadavky v kontexte farebných revolúcií</i>	33
4 ČÍNSKY PRÍSTUP	36
4.1 KAZAŠSKO-ČÍNSKE VZŤAHY DO ROKU 2001	36
4.1.1 <i>Región Sin-ťiang</i>	36
4.1.2 <i>Spolupráca na poli bezpečnosti a ekonomiky</i>	37
4.2 VÝVOJ PO ROKU 2001	39
ZÁVER	43
POUŽITÁ LITERATÚRA	48
SKRATKY	53
ZOZNAM PRÍLOH	54
PRÍLOHY	55
PROJEKT BAKALÁRSKEJ PRÁCE	57

Úvod

Oblasť Strednej Ázie nepochybne patrí medzi zaujímavé témy geopolitiky. Jej poloha jej už v minulosti predurčila úlohu významnej križovatky obchodných ciest a dopravných koridorov, pretkávajúcich významné strediská Ázie aj Európy. Slávna minulosť starovekej „*hodvábnej cesty*“ upadla po nástupe moreplavby na dlhé stáročia do zabudnutia, aby koncom 19. storočia zažila renesanciu svojho významu v súvislosti s „*veľkou hrou*“ o stredoázijský Turkestan, ktorú rozohrali Veľká Británia a cárské Rusko. Výhra Ruska so sebou priniesla zafixovanie statu qua na takmer celé storočie a tým aj ďalšie opadnutie záujmu. Stredná Ázia sa opäť ocitla na periférii svetového diania, navyše v nevýhodnej pozícii pod sovietskou nadvládou. Jej zatiaľ ukrytý potenciál však neušiel pozornosti významných osobností geopolitiky, ako boli H. J. Mackinder a Z. Brzezinski, ktorí svojimi štúdiami poukazovali na jej strategický význam. Oslobodenie spod moskovského diktátu na začiatku 90. rokov implikovalo mnohé politické a ekonomické zmeny, ktoré hlboko zasiahli všetky stredoázijské republiky a priniesli so sebou bolestivú transformáciu s rôzne úspešným prevedením.

Práve Kazachstan je krajinou, ktorá sa najlepšie vyrovnala s dopadmi zmien a nastúpila na úspešnú cestu ekonomickej a v strednodobom horizonte aj politickej liberalizácie. Rozlohou 9. najväčší štát sveta vďaka svojej výhodnej polohe disponuje obrovským nerastným bohatstvom, v ktorom sa vynímajú najmä významné zásoby ropy a zemného plynu. Ich dôležitosť ešte narastá v kombinácii so strategickým rozmiestnením koridorov a dopravnej infraštruktúry. Nemenej relevantná je vnútropolitická stabilita režimu, ktorý je aj napriek značne autoritárskemu štýlu vládnutia schopný vykrývať potenciálne konfliktné zóny vyplývajúce z multietnického charakteru štátu. K politickej stabilite sa pridávajú ekonomické úspechy a postupný rast životnej úrovne, čo v posledných rokoch prilákalo mimoriadnu pozornosť zahraničných investorov.

Investori však nie sú jedinými hráčmi v regióne. Na pomyselnú geopolitickú šachovnicu Kazachstanu postupne začali vstupovať aj najväčšie svetové mocnosti. Prvou z nich bolo Rusko, ktoré vlastne nikdy tento región ani neopustilo. Jeho najsilnejšími tromfami sú dlhá spoločná koexistencia v sovietskom období a z nej vyplývajúca výrazná prepojenosť oboch štátov. Vzájomné väzby ešte zosilňuje výrazné

zastúpenie ruského obyvateľstva v mnohonárodnom Kazachstane, čo však na druhej strane ostáva popri územných nárokoch jedným z ohnísk možných konfliktov. Napriek tomu sa vzájomné vzťahy zintenzívňujú, čomu napomáha aj úzka spolupráca v rámci viacerých regionálnych zoskupení.

Na rozdiel od ruského hráča sa záujem USA začal výraznejšie prejavovať až v 90. rokoch, čo súviselo s americkým úsilím o elimináciu bezpečnostných rizík, ktoré Kazachstan „zdedil“ na konci studenej vojny. Neskôr sa začala realizovať aj ekonomická spolupráca a výrazný zlom so sebou priniesol rok 2001 a z neho vyplývajúce americké operácie v Iraku a Afganistane. Čiastočné ochladenie nastalo po vlne „farebných revolúcií“ s výdatnou americkou podporou, ktorým kazašský režim nebol naklonený.

Medzi trojicu najvýznamnejších geopolitických hráčov možno zaradiť aj Čínu, ktorá sa začala výraznejšie presadzovať tiež až v poslednom období. Vzájomná spolupráca sa odvíja s prihliadnutím na spoločné hranice a dlhú históriu susedských vzťahov. Tie v súčasnosti komplikuje najmä separatizmus v čínskom prihraničnom regióne Sin-ťiang. Naopak pozitívny vývoj vykazuje vzájomný obchod a spolupráca v oblasti energetiky.

Okrem spomínanej trojice sa v Kazachstane krížia záujmy aj ďalších mocností; západoeurópskych štátov alebo EÚ ako celku, Indie a Turecka, usilujúcich najmä o spoluprácu v oblasti energetiky, či zo strany Iránu a štátov Blízkeho východu, využívajúcich väzby v rámci moslimského sveta.

Napriek nepochybnnej relevancii vyššie spomínaných aktérov, som si za ťažisko svojej práce zvolila vzťahy Kazachstanu s trojicou Rusko, USA a Čína, ktoré majú najkomplexnejší charakter a realizujú sa aj v najväčšom objeme. Zároveň aktivity týchto strategických veľmocí majú omnoho širší dopad a svojím významom prekračujú hranice stredoázijského regiónu.

V multivektorovom charaktere zahraničnej politiky Kazachstanu zastáva každý z týchto troch vektorov ojedinelú pozíciu. Vzhľadom k odlišnému politickému, ekonomickému a bezpečnostnému charakteru každého z aktérov a k špecifikám v ich postavení voči Kazachstanu, je nutné zohľadniť aj odlišnosť charakteru použitých nástrojov, ktoré majú slúžiť k upevneniu vplyvu v tomto štáte. Toto východisko ma priviedlo ku komparácii jednotlivých prístupov, pričom som postupovala chronologicky až do súčasnosti, zvyrazňujúc rok 2001 ako katalyzátor zahraničnopolitických zmien, relevantných pre všetkých aktérov.

Úvodná časť mojej práce patrí vymedzeniu stredoázijského regiónu, pričom sa okrem geografických charakteristík venujem aj socioekonomickým zjednocujúcim zložkám regiónu a zvlášť popisujem dôležité míľniky geopolitického záujmu o stredoázijský región.

Ďalšia časť zužuje pohľad len na samotný Kazachstan a jeho špecifiká, ktoré sa odrážajú v jeho medzinárodných vzťahoch, preto sa tu okrem geografických, socioekonomických a politických faktorov venujem aj ekonomike a energetike.

Nasledovné tri kapitoly patria už samotnej komparácii ruského, amerického a čínskeho prístupu. Snažila som sa o jednotnú štruktúru, chronologicky rozdeľujúcu vývoj vzájomných vzťahov pred a po roku 2001. Zvlášťne podkapitoly sú potom venované jednotlivým špecifikám prístupov, napr. regiónu Sin-ťiang či sovietskej ére. Vzhľadom k tomu, že jednotlivé prístupy nie sú uniformné a každý z nich poníma odlišné spektrum a objem aspektov, upustila som od snahy o symetriu kapitol na úkor reálnejšej deskripcie.

Záver patrí vzájomnej komparácii prístupov, vymenovaniu príčin ich odlišností, určeniu prevládajúcich prvkov a charakteristike súčasnej tendencie vývoja.

Poznatky použité v tejto práci sa vzhľadom k jej charakteru vyznačujú značnou multispektrálnosťou. Väčšinou sa jedná o anglicky písanú literatúru, keďže som našla len málo českých alebo slovenských zdrojov detailnejšie sa zaoberajúcich touto problematikou. Zároveň som musela obzvlášť kriticky pristupovať ku kazašským, ruským a čínskym dátam, ktoré som sa preto snažila komparovať so západnou literatúrou. Dobré podklady pre moju prácu som našla najmä v dielach amerických autoriek *Mary Brill Olcott* a *Sally Cummings*, ktoré o danej problematike napísali viacero kníh a publikácií a zároveň ju aj prednášajú na amerických univerzitách. Ucelený exkurz do vývoja jednotlivých prístupov priniesla aj kniha *New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september 2001*. Z domácej literatúry by som vyzdvihla dielo S. Horáka *Střední Asie mezi východem a západem*, ktoré sa síce nezaobera konkrétne prípadom Kazachstanu, ale fundovane pokrýva problematiku stredoázijskej geopolitiky. Vzhľadom k dynamickému vývoju v regióne som vo veľkej miere využívala internetové zdroje, kde mi najlepšie poslúžili servery *EurasiaNet* a *Central Asia-Caucasus Institute*.

1 Kazachstan a jeho špecifiká

1.1 Charakteristika stredoázijskej oblasti

1.1.1 Stredoázijské špecifiká

Stredoázijský región, nazvaný Západný či Ruský Turkestan, je v súčasnosti tvorený piatimi postsovietskymi republikami Kazachstanom, Uzbekistanom, Turkmenistanom, Tadžikistanom a Kirgizskom, ktoré získali nezávislosť od Zväzu sovietskych socialistických republík (ZSSR) v roku 1991. Ani jedna z republík nemá prístup k otvorenému moru a ich územie je väčšinou pokryté stepami.¹ Hranice regiónu boli v minulosti určované pomocou prírodných bariér Kaspického mora, pohorí Hindúkuš a Ťanšan, a riek Syrdarja a Amudarja, ústiach do vysychajúceho Aralského jazera. Historické útvary sa v Strednej Ázii síce vytvárali, ale nemali charakter národných štátov, a to ani podľa ich pomenovania. Súčasnú hranicu dostali svoju podobu začiatkom 20. storočia na základe dekrétov sovietskej správy, a to bez ohľadu na geografické, etnické a lingvistické špecifiká týchto oblastí.² Preto sa otázka demarkácie javí byť problematickou aj v súčasnosti. Za najväčší problém, by sa dalo označiť najmä nejednoznačné ohraničenie voči južnej časti ruského sibírskeho územia³.

Pri globálnom pohľade pripomína Stredná Ázia Balkán, keďže sa tu vytvorili štáty s etnicky nehomogénnou štruktúrou. Kvôli svojim fyzickogeografickým pomerom nevyvolala masovejšie usadzovanie populácie, ale naopak bývala skôr tranzitnou oblasťou, ktorou prešlo množstvo kmeňov hľadajúcich nové zdroje obživy.⁴ Hoci väčšinu oblasti postupne ovládli turkické kmene, z ktorých sa vykryštalizovali dnešné štátotvorné národy, presahy stredoázijských etník zaŕahujú do politických vzťahov tejto oblasti aj Pakistan, Irán, Čína a Rusko, v ktorom žije pol milióna Kazachov, pričom vzájomné kazaško-ruské vzťahy značne ovplyvňuje významná ruská menšina v Kazachstane.⁵ Na rozdiel od etnickej heterogenity, v náboženskej oblasti panuje relatívna homogenita, keď všetky štáty vyznávajú islam a ostatné náboženstvá sú pozostatkom imperiálnej prítomnosti najmä Rusov. Prevažujúce moslimské

¹ Roux, J-P.: Dějiny Střední Asie. s. 8

² Akiner, S.: The Struggle for Identity. In: After Empire: The Emerging Geopolitics of Central Asia. s. 7

³ Eronen, J.: Central Asia- Development Paths and Geopolitical Imperatives. s. 4

⁴ Baar, V.: Národy na prahu 21. století, s. 262

⁵ Baar, V.: Národy na prahu 21. století, s. 263

vierovyznanie a jazyk, väčšinou patriaci k turkickej jazykovej skupine, sa tak stali kultúrne zjednocujúcimi zložkami regiónu. Pozitívom je, že stredoázijské štáty nie sú zaťažené vzájomnými vojnami, etnickými čistkami či pocitmi nepriateľstva.⁶

Po rozpade ZSSR lepšej integrácii tejto oblasti s okolitým svetom bránila jej naviazanosť na Rusko, vyplývajúca z vyše 70-ročného spolužitia. Postupne však bolo toto status quo prekonávané spočiatku regionálnymi veľmocami Tureckom a Iránom⁷, ku ktorým sa neskôr pridala aj susedná Čína, výraznejšie narúšajúca ruský monopol a neskôr narážajúca aj na americké záujmy. Novými katalyzátormi geopolitického záujmu sa stali významné ložiská nerastných surovín a nové tranzitné koridory, obnovujúce koncept „*hodvábnej cesty*“, a elegantne obchádzajúce Irán a Rusko. Otázka stability regiónu sa tak stáva relevantnou pre celé medzinárodné spoločenstvo. Práve preto dianie v Strednej Ázii významne vplýva na rozhodnutia významných susedných alebo zainteresovaných štátov, hlavne USA, Ruska, Číny, Iránu, Turecka, Indie a Pakistanu, čím sa zvyšuje geopolitická váha stredoázijských štátov. Americké a ruské spoločnosti zatiaľ ostávajú hlavnými hráčmi, ktoré profitujú z nerastného bohatstva regiónu, ale Čína a India im v posledných rokoch začínajú výrazne konkurovať.⁸

1.1.1 Historické korene geopolitického významu

Spočiatku bol hlavnou devízou stredoázijského regiónu jeho tranzitný význam, prejavujúci sa najmä v súvislosti s tzv. „*hodvábnu cestou*“. Táto trasa z Číny na Blízky východ a do Európy v staroveku umožnila v blízkosti oáz vznik a rozkvet bohatých miest, akými boli napríklad Samarand, Buchara, Merv, Nissa či Kašgar. Rozvoj moreplavby v Arabskom mori a neskoršie zámorské objavy znamenali pokles významu „*hodvábnej cesty*“ a tým pádom i celého regiónu, ktorý bol počas niekoľkých storočí na periférii záujmu svetových veľmocí, s výnimkou Číny, ktorá niekoľkokrát okupovala východné časti Strednej Ázie.⁹

Výraznejšia zmena nastala v stredoázijskej oblasti Turkestanu až v polovici 19. storočia, keď po prehratej Krymskej vojne sa cár Alexander II. začal viac

⁶ Baar, V.: Národy na prahu 21. stoloetí, s. 263-6

⁷ Rummer, E.B.: Russia and Central Asia After the Soviet Collapse. In: After Empire: The Emerging Geopolitics of Central Asia. s. 56

⁸ Blank S.: Central Asia's Energy Game Inetnsifies, In: EurasiaNet
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav090105.shtml>

⁹ Roux, J-P.: Dějiny Střední Asie. s. 17

koncentrovať na ovládnutie Kaukazu a troch stredoázijských celkov: Bucharského emirátu a Chivského a Kokandského chanátu. Viedli ho k tomu ekonomický potenciál oblasti, umožňujúci dovoz bucharskej bavlny do Ruska a vývoz ruských výrobkov do Strednej Ázie, a geostrategický význam nárazníkovej zóny proti Perzii a britskej Indii. V cárskom Rusku preto začali Turkestan považovať za región s lepšími vyhliadkami na úspešnú expanziu, pričom narážali na záujmovú sféru Veľkej Británie, s ktorou preto rozohrali „*Veľkú hru*“ o toto územie. Britskou odpoveďou na expanzívnu ruskú politiku v Turkestane bola najmä snaha o zaistenie svojich pozícií v Indii a zabránenie prípadnej konfrontácii v budúcnosti. „*Veľkú hru*“ o Strednú Áziu definitívne vyriešil až Londýnsky protokol v roku 1885, ktorý celú oblasť prisúdil do ruskej záujmovej sféry na celé storočie zafixoval aj afganské hranice.¹⁰ Okrem veľmocí táto oblasť zaujala aj mnohých dobrodruhov, cestovateľov a ambiciózných úradníkov z oboch krajín, ktorí na sklonku 19. storočia podnikli výpravy do stredoázijského regiónu s väčšou či menšou podporou svojich vlád.¹¹

Geopolitický význam stredoázijskej oblasti môžeme odvodiť aj na základe teórie *Heartlandu* britského geografa Sira Halforda J. Mackindera, s ktorou prišiel na počiatku 20. storočia. Jej podstatou je, že z regiónu Strednej Ázie pochádzali kočovníci, tradične dominujúci ázijským a európskym dejinám. Túto éru ukončil až nástup moreplavby a námorských objavov, ktoré presunuli ťažisko vplyvu k námorným veľmociam, predovšetkým do Veľkej Británie. Koniec kolumbovského obdobia prichádza začiatkom 20. storočia, ktoré s novými dopravnými technológiami znamená presun vplyvu naspäť k veľmociam profitujúcim zo svojej vnútrozemskej polohy, a to sa predovšetkým odráža v pretekoch o kontrolu nad pivotnou oblasťou Strednej Ázie, neskôr nazvanou *Heartland*.¹² Túto teóriu dokumentuje Mackinderov známy výrok: „*Kto ovláda Východnú Európu, ten vládne Heartlandu, kto ovláda Heartland, ten vládne Svetovému ostrovu, kto ovláda Svetový ostrov, ten vládne svetu.*“¹³

¹⁰ Horák, S.: Střední Asie mezi východem a západem, s. 19

¹¹ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 11-12

¹² Hnízdo, B.: Mezinárodní perspektivy politických regionů, s. 12-13

¹³ „Svetovým ostrovom“ Mackinder nazýval Euroáziu spolu s Afrikou.

Hnízdo, B.: Mezinárodní perspektivy politických regionů, s. 14

1.2 Charakteristika Kazachstanu

1.2.1 Geografické a socio-ekonomické ukazovatele

1.2.1.1 Geografické faktory

Kazachstan disponuje vďaka svojej geografickej polohe množstvom komparatívnych výhod. Jednou z nich je deviate miesto v rebríčku najväčších krajín sveta. Veľkosťou 2,7 miliónov km² Kazachstan približne zodpovedá územia západnej Európy, pričom jeho hranice dosahujú celkovú dĺžku 15 000 km.¹⁴ Tieto predpoklady napriek nie úplne ideálnym klimatickým podmienkam poskytujú rozsiahle plochy na poľnohospodárske využitie, pričom sa pestuje najmä pšenica, koncentrovaná do rozsiahlych pásem severného Kazachstanu. V posledných rokoch sa začalo podľa vzoru susedných štátov aj s pestovaním bavlny.¹⁵ Ešte väčší význam možno pripísať nerastnému bohatstvu tohto stredoázijského štátu, keď sa hlavne na západe jeho územia nachádzajú významné zásoby vzácnych kovov a minerálov, z tých relevantnejších treba spomenúť urán, zinok, zlato, meď, striebro.¹⁶ Ťažba uránu má v rokoch 2006 až 2011 expandovať do takej miery, že sa Kazachstan potenciálne stane až svetovým lídrom v jeho extrakcii.¹⁷ Najväčšou kazašskou devízou sú však nesmierne zásoby ropy a zemného plynu, koncentrované v severnej časti Kaspického mora, ktoré s Kazachstanom spája vyše 2320 km dlhá hranica.¹⁸

Ďalším geostrategickým faktorom je vymedzenie Kazachstanu v rámci stredoázijského regiónu. Územie je na západe ohraničené východoeurópskymi štátmi, na východe a juhovýchode ho lemujú pohoria Altaj a Ťanšan. Dlhá hranica s Čínou na severovýchode prechádza do ruských regiónov Uralu a na Sibír, a na juhu je uzatváraná hranicami s Uzbekistanu, Turkmenistanom a Kirgizskom. Vďaka svojej

¹⁴ BBC News. Country profile: Kazakhstan

http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/country_profiles/1298071.stm

¹⁵ Eronen, J.: Central Asia- Development Paths and Geopolitical Imperatives. s.68

¹⁶ Podľa IAEA je Kazachstan na 3. mieste v ťažbe uránu a v ťažbe zinku mu celosvetovo patrí 7. miesto.

IAEA: Country Nuclear Power Profiles- 2002 Edition:

http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/cnpp2003/CNPP_Webpage/PDF/2002/Documents/Documents/Kazakhstan%202002.pdf

¹⁷ Library of Congress – Federal Research Division. Country Profile: Kazakhstan, December 2006, s. 8

<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Kazakhstan.pdf>

¹⁸ Gladman, I.: Eastern Europe, Russia and Central Asia 2006, s. 218

polohe zohráva úlohu nárazníkového pásma medzi Ruskou federáciou, Čínou a pásmom nových nezávislých štátov, bývalého južného cípu ZSSR, tiahnucich sa k islamskému svetu. Tieto charakteristiky Kazachstanu prisudzujú pozíciu kontaktného štátu, oddeľujúceho Rusko od ostatných stredoázijských republík a na druhej strane tiež od prístupu k Číne. Ako najvýznamnejšia stredoázijská republika tak predstavuje bránu nielen ruského vplyvu do ostatných štátov v regióne.

1.2.1.2 Socio-demografické faktory

Kazachovia sa na území dnešného Kazachstanu objavili v polovici 15. storočia¹⁹. Toto etnikum turkických moslimov sa sformovalo v kazašskom chanáte, ktorý sa neskôr preskupil do troch menších častí, hôrd, ktoré fungovali až do nástupu Sovietov v roku 1917.²⁰ Po väčšinu tohto obdobia predstavovali Kazachovia kočovný národ zameraný na pastierstvo a migrujúci pre nakŕmenie svojho stáda v rámci celého teritória. Počas sovietskej éry sa Kazachstan stal typickým dvojnárodným štátom, s výraznou ruskou minoritou a radou ďalších menej významných menšín. V Kazachstane žilo v roku 1926 len 30% Európanov, postupom času však začalo pribúdať ruské obyvateľstvo v reakcii na vpád nemeckej armády do Ruska. V roku 1970 už predstavovali Rusi a Ukrajinci polovicu obyvateľstva Kazachstanu a samotní Kazachovia sa stali vo svojej vlasti menšinou²¹. Udialo sa to napriek jeho snahám v prvých rokoch jeho samostatnej existencie o definovanie sa za národný štát Kazachov. Po osamostatnení sa vnútropolitická doktrína opierala o 3 piliere- posilnenie občianskej a etnickej pozície Kazachov a udržanie unitárneho charakteru štátu.²² To bolo sprevádzané ochladením rusko-kazašských vzťahov v súvislosti s problematickým určením statusu občianstva a podmienok jeho získania, keď sa prezident Nazarbajev nesúhlasne postavil k ruskej požiadavke na dvojité občianstvo, čo rozhnevalo Moskvu.²³

Súčasná populácia Kazachstanu je tvorená viac než 120 etnikami, ktoré spolu vytvárajú vyše 15 miliónovú populáciu.²⁴ Samotní Kazachovia tvoria len približne

¹⁹ Gladman, I.: Eastern Europe, Russia and Central Asia 2006, s. 222

²⁰ Kohút, M.: Postavenie Ruskej menšiny v Kazachstane, s. 3

²¹ Eronen, J.: Central Asia- Development Paths and Geopolitical Imperatives. s.36

²² Cummings, S., Independent Kazakhstan, In: Oil, transition and security in Central Asia, s. 27

²³ Brzezinski, Z.: Russia and the Commonwealth of Independent States : Documents, Data, and Analysis, s. 184

²⁴ CIA: The World Factbook- Kazakhstan <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/kz.html>

polovicu obyvateľstva, popri výraznej ruskej menšine s podielom 30%²⁵. Ďalšími významnými národnostnými skupinami sú Ukrajinci, Uzbeki, Ujguri a Nemci, ktorí sem boli násilne presídlení zo Saratovskej oblasti po 2. svetovej vojne.²⁶ Zároveň je podobne ako v ostatných stredoázijských republikách evidentná početná diaspóra Kazachov najmä v okolitých štátoch.²⁷ Spomedzi všetkých kazašských minorít zastáva výnimočné postavenie ruská menšina, lokalizovaná v severných oblastiach Kazachstanu, kde sa nachádzajú takmer všetky relevantné náleziská nerastných surovín a najvýznamnejšie strediská priemyslu, čo ešte zvyšuje citlivosť tejto otázky. Problém ruskej menšiny vystúpil do popredia najmä po získaní samostatnosti, keď jej začlenenie do nového štátu podmieňovalo ekonomický rozvoj. Kazachština sa preto zavádzala postupne, a to najskôr v oblastiach s 70% zastúpením Kazachov, ruské oblasti dostali odklad do roku 1994, predĺžený na plnú implikáciu až v roku 2000.²⁸

S etnickým zložením úzko súvisí jazyková otázka. Napriek tomu, že kazachština je oficiálnym jazykom, používa ju len 64% obyvateľstva, zatiaľ čo oficiálne druhoradou ruštinou hovorí 95% populácie.²⁹ Podobná asymetria panuje aj pri náboženskom rozdelení krajiny, keď najvýznamnejšie vierovyznania islam a ortodoxné kresťanstvo sú v Kazachstane zastúpené v pomere 47%:44%.³⁰ Na rozdiel od okolitých krajín, islamské hnutie je v Kazachstane značne spacificované a realizuje sa len v kultúrnej a v náboženskej rovine, čím aspoň zatiaľ nehrozí jeho radikalizácia.

1.2.2 Ekonomické a energetické ukazovatele

1.2.2.1 Ekonomika

Kazachstan podobne ako ďalšie stredoázijské republiky nemal skúsenosť s demokratickým zriadením a trhovou ekonomikou, preto po svojom osamostatnení v roku 1991 musel začať s náročnou transformáciou na oboch frontoch, pričom ani na

²⁵ Library of Congress – Federal Research Division. Country Profile: Kazakhstan, December 2006, s. 5

<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Kazakhstan.pdf>

²⁶ Baar, V.: Národy na prahu 21. stololetí, s. 119-120

²⁷ Berg, A. : Realities of transformation : democratization policies in Central Asia, s. 65

²⁸ Anderson, J., The Intenational politics of Central Asia, s. 70

²⁹ CIA: The World Factbook- Kazakhstan

<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/kz.html#People>

³⁰ U.S. Department of State: Background Note: Kazakhstan

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5487.htm>

jednom z nich neboli ešte dokončené všetky reformy. V poslednom období sa však s Kazachstanom spája množstvo úspechov na poli energetiky a ekonomiky. Vo svojom regióne patrí k najprogresívnejším ekonomikám s najrozvinutejším bankovým prostredím, zrealizovaným vďaka najjednoduchšej transformácii v stredoázijskom regióne.³¹ Prevedenie týchto zmien implikovalo pozitívne ohlasy zo zahraničia a následne umožnilo prílev zahraničných investícií. *Európska Unia (EÚ)* a USA označili Kazachstan za trhovú ekonomiku v roku 2001, resp. 2002, ako vôbec prvú z postsovietskych stredoázijských republík. Zmena nastala aj v hodnotení medzinárodných ratingových agentúr, ktoré v rokoch 2002 až 2004 posunuli Kazachstan do investičného pásma.³² Zásľuhu na tomto pozitívnom zvrate vo vývoji kazašskej ekonomiky mali najmä zahraničné investície do ropného priemyslu, ktoré napríklad v roku 2001 predstavovali až 16.9% z HDP.³³ Napriek týmto úspechom sa Kazachstan pohybuje len na dolnej hranici stredne bohatých krajín podľa príjmu HDP na obyvateľa, ktorý v roku 2004 činil 7800 \$.³⁴

Súčasnú ekonomickú situáciu v Kazachstane charakterizuje dynamické, neustále sa meniace hospodárstvo, s veľkým potenciálom do budúcnosti. V štruktúre hospodárstva prevládajú služby s 54,8%-ným podielom na HDP, nasleduje priemysel s 37,8% a poľnohospodársky sektor s 7,4%.³⁵ V rozdelení podľa zamestnanosti v jednotlivých sektoroch presne polovica všetkých zamestnaných Kazachov pracuje v treťom sektore, zatiaľ čo priemysel zamestnáva 30% a na pracovnú silu intenzívne poľnohospodárstvo 20% obyvateľstva.. Po útlme v deväťdesiatych rokoch dochádza k výraznému rastu HDP, vysoké ročné tempo rastu HDP je na úrovni 9,4% , ale negatívom je inflácia, dosahujúca 7% a nezamestnanosť pohybujúca sa na úrovni 8%.³⁶ Pozitívny vývoj zaznamenal ropný sektor. Ten sa na prelome tisícročí stal

³¹ Olcott, M. B.: Central Asia's second chance, s.31

³² Moody's Baa3 (investičný status), Standard & Poor's BBB/Stable/A-3, Fitch BBB/Stable.

IMF: Republic of Kazakhstan: 2006 Article IV Consultation, s. 23

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06244.pdf>

³³The Economist: Country Briefings- Kazakhstan: Economic Structure.

<http://www.economist.com/countries/Kazakhstan/profile.cfm?folder=Profile%20Economic%20Structure>

³⁴ Výpočet v bežných cenách podľa CIA- The World Factbook- Kazakhstan.

<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/kz.html>

³⁵ CIA- The World Factbook- Kazakhstan. <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/kz.html>

³⁶ IMF: Republic of Kazakhstan: 2006 Article IV Consultation., s. 24

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06244.pdf>

Ťahúňom kazašskej ekonomiky a najväčším lákadlom pre expanziu zahraničných investorov. Táto výrazná orientácia na ropný priemysel, ktorý ma v štruktúre exportu vyše nadpolovičný podiel, však prináša úpadok ostatných odvetví, výraznú závislosť kazašského tenge od cien ropy, a hrozbu deindustrializácie.³⁷ Kvôli autoritárskemu politickému režimu nedochádza k transparentnému prerozdeleniu benefitov plynúcich z ropy, zároveň sú citeľné silné zásahy štátu pri kontrole a koordinácii jednotlivých ropných projektov.

1.2.2.2 Energetika

Vďaka rozsiahlym zdrojom nerastných surovín a relatívne stabilnej politickej podpore autoritárskeho prezidenta Nursultana Nazarbajeva Kazachstan ponúka v energetike perspektívnejšiu alternatívu k politicky ambivalentným a nábožensky nestabilným krajinám Perzského zálivu, čo ešte zvýrazňuje strategický význam infraštruktúry a komunikačná sieť, ponúkajúca prístup k Perzskému zálivu, Indickému oceánu a cez Čínu aj do Ázijsko-Pacifického regiónu. Republika v súčasnosti patrí medzi TOP 20 producentov ropy, navyše v strednodobom výhľade má ambície sa dostať do TOP 10. Experti odhadujú celkové rezervy v rozpätí 9-40 miliárd barelov, pričom dolná hranica škály zodpovedá zásobám Alžírsku, horná zásobám ďalšieho člena *Organizácie krajín vyvážajúcich ropu (OPEC)* Líbye. Toto nerastné bohatstvo je koncentrované do vyše 200 ropných polí a ložísk zemného plynu na kazašskom území.³⁸

Kazachstan vyťaží 2/3 Ťažby ropy stredoázijského regiónu, čo je 2 mil. barelov za deň.³⁹ Na Ťažbe sa doteraz najviac podieľalo ropné pole Tengiz, pozdĺž severovýchodných brehov Kaspického mora, skadiaľ sa vyťažená ropa transportuje novým ropovodom *Kaspického ropovodného spoločenstva (Caspian Pipeline Consortium- CPC)*, oficiálne otvoreným 27.11.2001⁴⁰. Ďalším ropným poľom, nachádzajúcim sa na severe Kaspiku blízko mesta Orenburg, je Karachaganak.

³⁷The Economist: Country Briefings- Kazakhstan.: Factsheet.

<http://www.economist.com/countries/Kazakhstan/profile.cfm?folder=Profile-FactSheet>

³⁸ World News Network: Kazakhstan Eneergy.

<http://www.kazakhstanenergy.com/>

³⁹ Energy Information Administration (EIA) : Country Analysis Briefs: Kazakhstan

<http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Kazakhstan/Background.html>

⁴⁰ Caspian Pipekine Consortium: General information

<http://www.cpc.ru/portal/alias!press/lang!en-us/tabID!3357/DesktopDefault.aspx>

V minulosti bola stadiaľto ropa prepravovaná výlučne cez ruský ropovod *Atyrau-Samara*, v súčasnosti vďaka napojeniu na *CPC* klesá závislosť na starých ruských transportéroch. Najmenej rozvinutým poľom je Kurmangazy, cez ktoré prechádza morská hranica medzi Ruskom a Kazachstanom. Najvýznamnejším poľom s veľkým potenciálom do budúcnosti je Kazkagan, 5. najväčšie nálezisko na svete a najväčšie ropné nálezisko mimo štátov Perzského zálivu.⁴¹ Ropa a aj zemný plyn sa z neho ťažia priamo pod hladinou severného Kaspiku, v blízkosti mesta Atyrau. Efektívnejšiu produkciu zatiaľ komplikuje technologicky náročná ťažba a extrémne výkyvy počasia.

Transport ropy z Kazachstanu sa realizuje všetkými smermi, na západ je to cez *CPC*, ktorý spája ložiská v Kaspiku, najmä ropné pole Tengiz, s ruským čiernomorským prístavom Novorossiysk. Severnou trasou ropu odvádza ropovod *Atyrau-Samara*, ktorý bol v minulosti jediným transportérom kazašskej ropy a spôsoboval silnú závislosť od Ruska, ktorej sa však Kazachstan vďaka výstavbe nových trás úspešne zbavuje. Najnovším ropovodom, spusteným 29.7.2006, je ropovod do Číny *Atyrau-Atasu-Alashankou*.⁴² Ropa prúdi z Atasu, na severozápade Kazachstanu, do čínskeho Alashankou na severovýchode regiónu Šin-ťiang. Marginálny denný objem transportovanej ropy sa realizuje južnou trasou cez územie Turkmenistanu do Iránu, čím sa kazašská ropa dostáva až k hraniciam Perzského zálivu. Medzi perspektívne transportné kanály patrí transkaspický ropovod spájajúci Aktau s nedávno dokončeným ropovodom *Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC)*⁴³, ktorý tiež obchádza územie Ruska. Kazachstan taktiež deklaroval záujem o transport ropy cez Čierne more k ropovodu *Odessa-Brody*.

1.2.3 Politika

1.2.3.1 Vnútropolitický vývoj

Od polovice 18. storočia bol Kazachstan pod vplyvom Ruska, čo sa zavŕšilo jeho pripojením k ruskému územiu na sklonku 19. storočia. 20. augusta 1920 sa Kazachstan stal členom ZSSR ako súčasť Kirgizskej Autonómnej Sovietskej

⁴¹ EIA: Country Analysis Briefs: Kazakhstan.

<http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Kazakhstan/Background.html>

⁴² Garger, I.: China-Kazakhstan oil pipeline enters operation. In: Marketwatch

<http://www.marketwatch.com/news/story/china-kazakhstan-oil-pipeline-enters-operation/story.aspx?guid=%7BE62DC74B%2D86AC%2D4271%2D8010%2DC215650B1BD7%7D>

⁴³ Cummings, S.: Independent Kazakhstan, In: Oil, transition and security in Central Asia, s. 31

Socialistickej Republiky, ktorá v roku 1925 zmenila názov na Kazašskú Autonómnu Sovietsku Socialistickú republiku a v roku 1936 sa stala súčasťou znovuzriadenej únie, nadväzujúcej na oba predošlé útvary⁴⁴. Prvým hlavným mestom Kazachstanu bol Orenburg, neskôr sa ním však stala Kyzylorda a od roku 1929 sa sídlo nadhlo presunulo do Alma-Aty, čo sa zmenilo až v roku 1997 vyhlásením Astany za novú metropolu Kazachstanu.⁴⁵ Oficiálne bolo toto rozhodnutie odôvodňované nevýhodnou polohou Alamty, ktorá je obklopená pohoriami navyše so stálou hrozbou zemetrasení, menej oficiálne zdôvodnenie poukazovalo na snahu vládu presunúť vplyv do severných provincií a zároveň motivovať etnických Kazachov k presídleniu na sever, čím by sa docielila teritoriálna integrita a proces internej migrácie by napomohol k väčšej symetrii heterogénneho Kazachstanu.⁴⁶

Po osamostatnení sa od ZSSR 16.12.1991 začal Kazachstan podobne ako ostatné stredoázijské republiky smerovať k autoritárskemu systému s posilnenými prezidentskými právomocami na úkor legislatívy a jurisdikcie.⁴⁷ Nursultan Abiševič Nazarbajev, bývalý predseda najvyššieho soviету v Kazachstane, bol do úradu zvolený už v roku 1991. Vďaka podpore Gorbačovových reforiem bol spočiatku považovaný za jedného z najliberálnejších stredoázijských vodcov, postupne sa však aj u neho začali prejavovať autoritárske tendencie. Pôvodne progresívny Nazarbajev, známy aj pod prezývkou „červený emír“, po uplynutí ústavou garantovaného prezidentského obdobia, ktoré si v roku 1995 v referende predĺžil až do roku 2000, posilňujúcim jeho právomoci, uspel aj v ďalších voľbách v roku 1999, ignorujúc záväzný fakt, že podľa ústavy môže byť ten istý občan Kazachstanu zvolený za prezidenta len dvakrát.⁴⁸ Výsledky volieb do oboch komôr parlamentu, Senátu a *Majilis*, aj v súčasnosti pravidelne potvrdzujú neschopnosť legislatívnych zložiek štátu vytvoriť fungujúcu protiváhu k osobe prezidenta.⁴⁹

⁴⁴ Gladman, I.: Eastern Europe, Russia and Central Asia 2006, s. 219

⁴⁵ Official Site of the President of Republic of Kazakhstan: General Information- History
http://www.akorda.kz/page.php?page_id=144&lang=2&article_id=309

⁴⁶ Cummings, S. N.: Oil, transition and security in Central Asia, s. 27

⁴⁷ Gladman, I.: Eastern Europe, Russia and Central Asia 2006, s. 220

⁴⁸ Brzezinski, Z.: Russia and the Commonwealth of Independent States : Documents, Data, and Analysis, s. 184

⁴⁹ Sjöberg, F. M.: Could Kazachstan move beyond electoral authoritarianism? In: Central Asia- Caucasus Institute. http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=3888

Ten vďaka posilneniu právomocí z roku 1995 ako jediný môže iniciovať zmeny v ústave (prvá ústava po získaní nezávislosti z roku 1993 bola zmenená po spomínanom referende v roku 1995), vyhlasovať a odvolávať vládu, rozpustiť parlament, vyhlásiť referendum podľa svojho uváženia a vyberať predstaviteľov regionálnej a mestskej administratívy. Pri snahách o potlačanie politickej opozície sa predstavitelia režimu naďalej uchýľujú k značným obmedzeniam slobody prejavu, ktoré sa ešte viac vyostrejujú počas volieb. Výnimkou neboli ani posledné prezidentské voľby v decembri 2005, keď dovtedy nezvyčajne pokojnú predvolebnú kampaň narušilo záhadné úmrtie jedného z najvýraznejších predstaviteľov opozície Zamanbeka Nurkadilova. Do boja proti opozícii bola zapojená aj *Rada národnej bezpečnosti Kazachstanu*, ktorá obvinila opozíciu z vedenia účelovej kampane na zdiskreditovanie štátnej bezpečnostnej polície.⁵⁰

Napriek tomu je na tom Kazachstan pri svojej ceste k demokracii lepšie ako jeho susedia. Existuje tu síce značne spacificovaná, ale predsa aspoň príležitostne aktívna opozícia, niekoľko nezávislých médií a ojedinelé demonštrácie. Pozvoľnému napredovaniu k politickému pluralizmu napomáha aj multietnický charakter štátu, ktorý má vplyv na vytváranie demokratických inštitúcií v krajine, vďaka čomu je režim v Kazachstane liberálnejší než u homogénnejšieho Uzbekistanu a Turkmenistanu. Nazarbajev, ktorý sa medzi Kazachmi odohliadnuc od zmanipulovaných volebných výsledkov teší relatívne veľkej popularite, má vďaka zloženiu spoločnosti menšie pole pôsobnosti na vykonávanie autoritárskeho vládnutia ako jeho susedia.⁵¹ Zároveň si uvedomuje, že to, čo priláka zahraničných investorov, nevyhnutne nie je demokratizácia a reformy smerujúce k pluralizmu, ale skôr politická stabilita.⁵² Hoci je Nazarbajevov štýl vládnutia ešte stále vzdialený západnému demokratickému modelu, demokratizácia napriek tomu môže pomaly pokračovať aj bez výmeny lídra, riadiac sa heslom Michaila

⁵⁰ Kusainov, A.: Kazakhstan: Mysterious murder mars presidential election campaign. In: Euroasianet. <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav111405.shtml>

Djuraev, U.: Kazakh Secret Police on Service of Opposition. In: Axis Global Challenges Research, <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=484>

⁵¹ „Kazachstan je príliš veľký a prázdny, s diferencovanou populáciou s rôznymi, či dokonca si konkurujúcimi záujmami.“

Olcott, M. B.: Kap.1, Ceremony and Substance: The Illusion of Unity in Central Asia. In: Central Asia and the World: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan, s. 43

⁵² Brzezinski, Z.: Russia and the Commonwealth of Independent States: Documents, Data, and Analysis, s. 183

Saakašvili, gruzínskeho porevolučného lídra, ktorý poznamenal: „...*podstatou skutočnej revolúcie nie je len odstránenie jedného vládcu a dosadenie niekoho iného na jeho miesto...*“⁵³ Relatívne optimistický vývoj však ohrozuje nevyriešená otázka Nazarbajevovho nástupcu.

1.2.3.2 Zahraničná politika

V kontexte aktuálneho zintenzívňujúceho sa svetového záujmu o stredoázijský región sa vymedzuje aj zahraničnopolitická pozícia Kazachstanu, ktorého koncepcia zahraničnej politiky je aplikovaná na zvláštnosti tamojšej vnútro politickej situácie. Špecifická stabilita režimu a ekonomické úspechy viac sprístupnili krajinu cudzincom, táto otvorenosť je však chápaná ako snaha Kazachstanu adaptovať svoju národnú identitu na trend globalizácie 21. storočia. S tým súvisí aj ašpirovanie krajiny na pozíciu lídra v regióne, pretože, aspoň podľa vyhlásení kazašského prezidenta Nursultana Nazarbajeva, je jeho krajina ako jediná schopná splniť túto prestížnu globálnu úlohu. Aby Nazarbajev mohol zmenšiť potenciálny vplyv vonkajších síl a zároveň si zabezpečiť lepšiu obranu proti terorizmu či potenciálnemu fundamentalizmu a nekalým obchodom s narkotikami, propaguje čo najužšiu regionálnu integráciu. Zvýšená pozornosť by sa podľa neho mala popri ekonomickej spolupráce venovať aj vytvoreniu fungujúcej bezpečnostnej organizácie na regionálnej úrovni. Tieto princípy sformuloval Nazarbajevov dokument *Kazachstan 2030* z roku 2007, kde sa okrem iného za ciele označuje trhovú ekonomiku, právny štát a dosiahnutie občianskej spoločnosti v časovom horizonte do 35 rokov.⁵⁴

Zahraničnopolitická orientácia Kazachstanu sa vyvíjala vo viacerých štádiách. V prvej polovici 90-tych rokov boli hlavnými úlohami kazašskej zahraničnej politiky jej konsolidácia a formovanie jej smerovania. Súviselo to s relatívne krátkou existenciou Kazachstanu ako suverénneho štátneho celku, ktorý preto musel sformulovať svoju pozíciu v otázkach národnej bezpečnosti, obrany a vymedziť svoju zahraničnopolitickú líniu. V nej kazašskí predstavitelia kládli dôraz na zachovanie spoločného ekonomického, kultúrneho a humanitárneho celku v rámci postsovietskeho priestoru, čo vyvrcholilo vytvorením Spoločenstva nezávislých štátov (SNŠ). Oficiálny vznik SNŠ bol zavŕšený na stretnutí 21.12.1991 v Alma Ate, ktorého sa zúčastnili predstavitelia

⁵³ Another autocrat falls, In: The Economist,

⁵⁴ Official Site of the President of Republic of Kazakhstan: Kazakhstan 2030

http://www.akorda.kz/page.php?page_id=135&lang=2

všetkých bývalých republík ZSSR s výnimkou pobaltských štátov a Gruzínska.⁵⁵ Zmyslom tohto zduženia bolo budovať demokratické právne štáty, rešpektujúce suverenitu, rovnosť a hranice členov, a riadiace sa normami medzinárodného práva. Ďalším cieľom bolo začlenenie sa do medzinárodných organizácií ako *Organizácia spojených národov (OSN)* či *Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OSCE)*. S novou pozíciou Kazachstanu ako nejadrového štátu súviselo úsilie získať bezpečnostné záruky najmä od nukleárnych veľmocí USA, Ruska, Veľkej Británie a Číny. Kazachstan tiež prejavil záujem o členstvo v *Medzinárodnom menovom fonde (IMF)*, *Svetovej banke (WB)*, *Európskej banke pre obnovu a rozvoj (EBRD)*, s cieľom získať finančné zázemie pre ekonomický rozvoj.⁵⁶ V tomto období by sa línia zahraničnej politiky Kazachstanu odvíjala na základe konceptu „euroázijského mostu“, vyznačujúcim sa mierovým charakterom, snahou o dobré susedské vzťahy a o spoluprácu nielen v rámci regiónu, ale s medzinárodnými organizáciami, ekonomické nevynímajúc. Most mal prepájať Východ a západ, Európu a Áziu, kresťanstvo s islamom.⁵⁷ Táto spolupráca mala pomôcť realizovať potrebné sociálne, politické a ekonomické reformy v Kazachstane.

V polovici 90-tych rokov došlo k zmene zahraničnej politiky, keď koncept „euroázijského mostu“ nahradila „multivektorová diplomacia“⁵⁸, ktorej princípom bola vyváženosť vo všetkých dôležitých zahraničnopolitických líniách. Zároveň jej tvorcovia zdôrazňovali jedinečnosť Kazachstanu, ktorá pramení z jeho euroázijského charakteru. Symbolom tejto novej koncepcie sa stal snežný leopard, zviera s unikátnym výskytom v kazašských pohoriach, žijúce voľne v divokej prírode, ale „...nikdy nie je tým, kto bezdôvodne zaútočí ako prvý...“. Toto zviera zároveň predstavuje kombináciu „západnej elegancie“ a „orientálnej múdrosti“, zosobňujúce „...priestor, ktorý spája Európu s Ázijsko-pacifickým regiónom.“⁵⁹ Opierajúc sa o zázemie vo vnútropolitickej heterogenite vyvažovala táto politika negatíva vnútrozemskej polohy a z toho vyplývajúcu snahu zaistiť si dôležitú mnohosť a rozmanitosť trás ropovodov a participovať na zahraničných trhoch. Preto podobne ako v domácej politike sa aj

⁵⁵ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 74-5

⁵⁶ Ašimbajev, M.: New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september 11, s.152

⁵⁷ Olcott, M. B.: Kap.1, Ceremony and Substance:The Illusion of Unity in Central Asia. In:Central Asia and the World : Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan, s. 33-34

⁵⁸ Ašimbajev, M. : New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september 11, s. 155

⁵⁹ Cummings, S.: Independent Kazakhstan, In: Oil, transition and security in Central Asia, s. 33

zahraničná politika rozvíjala mnohotvárne, ponímajúca viacero záujmov, pričom sa snažila abstrahovať od silného vplyvu ideológie a náboženského fundamentalizmu. Rozvíjali sa najmä vzťahy v rámci SNŠ, a v stredoázijskom regióne, so Západom, ale aj s východoeurópskymi štátmi, moslimským svetom či ázijsko-pacifickým regiónom. Na základe tohto vymedzenia sa formulovali nasledovné princípy zahraničnej politiky Kazachstanu. Prvým z nich bolo rozvíjanie stredoázijského integračného procesu⁶⁰ v rámci *Eurázijského ekonomického spoločenstva (Eurasian Economic Community- EurAsEC)*⁶¹, „Šanghajskej päťky“⁶² a *Kolektívnej bezpečnostnej zmluvy (Collective Security Treaty- CST)*⁶³. Neskôr sa snahy prezidenta Nazarbajeva o užšiu regionálnu kooperáciu prejavili aj v založení *Konferencia o interakcii a opatreniach na budovanie dôvery (Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia- CICA)* v Almate v roku 2002.⁶⁴ Zároveň bola rozvíjaná bilaterálna spolupráca tak s Ruskom, Čínou, členmi SNŠ, USA, EÚ, ako aj s Japonskom, Indiou, Tureckom a Iránom.⁶⁵

Udalosti 11.9.2001 zmenili strategickú rovnováhu celého sveta a implikovali nutné zmeny v zahraničnej orientácii každého štátu. Kazašskou reakciou na septembrové udalosti bola snaha o zvýraznenie pacifického charakteru štátu, keď vyhlásenia o potrebe mieru a globálnej stability boli po 11.9.2001 rozšírené o protiteroristickú agendu. Zároveň sa mierne pozmenila línia zahraničnej politiky, ktorá síce naďalej ostala multivektorová, ale začala uprednostňovať vzťahy s najbližšími susedmi, medzi ktorých patrilo Rusko, stredoázijské republiky a Čína.⁶⁶

⁶⁰ Olcott, M. B.,:Central Asia's second chance, s. 202

⁶¹ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan. Kazakhstan and Integratioon Process: Eurasian Economic Community. http://www.mfa.kz/eng/index.php?process=1&article_id=56

⁶² Šnaghajskú päťku pôvodne tvorili Rusko, Kazachstan, Čína, Tadžikistan a Kirgizsko. Po pristúpení Uzbekistanu v roku 2001 sa premenovala na Šanghajskú organizáciu pre spoluprácu (Shanghai Cooperation Organization- SCO).

<http://www.sectSCO.org/home.asp?LanguageID=2>

⁶³ CST vytvorili v roku 1992 Arménsko, Bielorusko, Kazachstan, Kirgizsko, Rusko a Tadžikistan.

Oficiálna stránka: <http://www.dkb.gov.ru/start/index.htm>

⁶⁴ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan. Kazakhstan in Global and Regional Security Issues: Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia.

http://www.mfa.kz/eng/index.php?question=1&article_id=45

⁶⁵ Ašimbajev, M. : New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september 11, s. 153

⁶⁶ Cummings, S.N.: Kazakhstan : power and the elite, s. 3

Zahraničnopolitické zmeny sprevádzali aj zmeny ekonomické, odštartované konjunktúrou od roku 1999. Pozitívny dopad fiškálnych reforiem umožnil prílev zahraničných investícií. EÚ a USA označili Kazachstan za trhovú ekonomiku v roku 2001, resp. 2002⁶⁷, a to ako vôbec prvú stredoázijskú republiku. Dôsledkom týchto úspechov bolo aj posilnenie pozície Kazachstanu na medzinárodnom poli. Spolupráca so *Severoatlantickou alianciou (NATO)* sa začala odvíjať na základe programu *Partnerstvo za mier* a už od polovice 90-tych rokov prejavuje aj kazašský záujem o partnerstvo s EÚ, zatiaľ však táto spolupráca ostáva len v nekonkrétnej, bližšie nešpecifikovanej polohe. V rokoch 2007-2009 bude Kazachstan ako prvá stredoázijská krajina zastávať prestížnu pozíciu jedného z 18 členov *Ekonomickej a sociálnej rady OSN*, zároveň sa netají ambíciami na post v Rade *OSCE*.⁶⁸ Navyše spoločne s Ruskom aspiruje na členstvo v *Svetovej obchodnej organizácii (WTO)*.⁶⁹

V súčasnosti zahraničnopolitickú orientáciu Kazachstanu výstižne charakterizoval jeho prezident Nursultan Nazarbajev v televíznom interview dňa 8.4.2007: „*Naše záujmy sa odvíjajú od čistého pragmatizmu. Rusko sa pýta, prečo participujeme na projekte Bahu-Ceyhan, Američania chcú zas vedieť, prečo staviame ropovod do Číny. Jediné vysvetlenie spočíva nie v politických sympatiách, ale v hospodárskom prospechu.*“⁷⁰

2 Ruský prístup

2.1 Kazašsko-ruské vzťahy do r. 2001

2.1.1 Ruská expanzia v 18. a 19. storočí

Z geopolitického hľadiska bol Kazachstan a jeho okolie po dlhé stáročia považovaný za určitú perifériu ruského, resp. sovietskeho impéria. Ruské ambície smerom k Strednej Ázii mali svoje korene už v 16. storočí, keď Ivan Hrozný získal územia dovtedy podmanené Tatárskou ríšou, čím sa Rusom otvoril prístup na Sibír

⁶⁷ Embassy of Kazakhstan in the USA & Canada: Business and Economy

http://kazakhembus.com/Stable_Free_Market_Economy.html

⁶⁸ Kucera, J.: US to Kazakhstan: Thumbs down on OSCE chair in 2009. In: Euroasianet

<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092506.shtml>

⁶⁹ Olcott, M. B.,: Central Asia's second chance, s. 193

⁷⁰ Lillis, J.: Energy profits provides Kazakhstan with foreign-policy heft In: Euroasianet.

<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav041807a.shtml>

a svoj záujem obrátili na rozvoj kontaktov s Indiou a Ďalekým Východom. Od 18. storočia sa Rusi snažili získať vplyv nad kazašskými stepami a využívajúc roztržky medzi domorodými kmeňmi oslabovali reálnu silu chánov, rozvíjali si svoj vlastný administratívny aparát a zintenzívňovali obchodné koridory cez stepné oblasti.⁷¹ Na druhej strane však ruská interferencia čiastočne bola aj reakciou na kazašské snahy zaistiť si u Ruska imperiálnu ochranu krajiny pred nájazdmi z okolia.

Pri nástupe Alexandra II. na ruský trón v roku 1855 a po porážke v Krymskej vojne bolo už zrejmé, že ruská expanzia smerom do Strednej Ázie bude lepšou alternatívou ako ambície v Európe a v oblasti Čierneho mora, kde Rusi nemohli vyvážiť britskú prevahu.⁷² Popri týchto strategicko-vojenských faktoroch zohrával významnú úlohu aj faktor ekonomický, podporovaný zvyšujúcim sa importom surovín zo stredoázijskej oblasti. Primát zohrávala bavlna, ktorá sa stala nosnou surovinou pre rýchlo sa rozvíjajúci ruský textilný priemysel.⁷³

Tieto faktory zmenili dovtedajšiu líniu ruskej politiky v stredoázijskom priestore. Nesystematickosť a skôr defenzívny charakter, orientovaný na ochranu svojho pohraničia, sa zmenili na cieľnú expanziu na úkor Veľkej Británie, s ktorou Rusi rozohrali „*Veľkú hru*“ o územie vtedajšieho Turkestanu. Preto na sklonku 19. storočia podniklo mnoho dobrodruhov, cestovateľov a ambiciózných úradníkov z oboch krajín výpravy do stredoázijského regiónu s väčšou či menšou podporou svojich vlád. Britskou odpoveďou na agresívnu ruskú politiku v Strednej Ázii bola najmä snaha o zaistenie svojich pozícií v Indii a zabránenie prípadnej konfrontácii v budúcnosti. Obe strany sa preto neskôr dohodli rozdelení záujmových sfér a na demarkácii afganskej hranice, čo zafixovalo vzniknuté status quo do ďalšieho storočia.⁷⁴

2.1.2 Sovietska éra

V prvých rokoch sovietskej nadvlády predstavoval stredoázijský región zázemie pre vývoz komunistickej revolúcie do ďalších ázijských oblastí. Po neúspechu tohto zámeru sa stal skôr nárazníkovým pásmom ruských častí ZSSR. Priemysel sa rozvíjal v úzkom prepojení na juhosibírsku oblasť, preto sa týkal len oblastí v severnom Kazachstane a bol prevádzaný dominantne slovanským a európskym obyvateľstvom,

⁷¹ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 8

⁷² Eronen, J.: Central Asia- Development Paths and Geopolitical Imperatives. s. 20

⁷³ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 9-10

⁷⁴ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 7

ktoré vo vedúcich pozíciách a kontrolovali administratívu, bezpečnosť a priemysel. Popri sovielizácii prebiehala aj rusifikácia a najmä počas Chruščovovej éry došlo aj k protináboženskej politike, čo malo za následok výrazný pokles hlavne moslimských aktivít a výraznú redukciu počtu mešít.⁷⁵

Počas existencie v rámci ZSSR bolo nutné vybudovať železničnú sieť a ešte viac rozvinúť poľnohospodárstvo hlavne pre potreby ruského textilného priemyslu. Popri ňom sa kládol dôraz aj na produkciu hodvábu, ovocia, zeleniny a vzácných druhov karakulskej vlny.⁷⁶ Zároveň bol vyvíjaný nátlak na kazašské nomádskej skupiny, aby sa usadili a začali farmárčiť. Najlepšiu pôdu zabrali samozrejme ruskí osadníci, ktorí sem v tomto období prichádzali v nesmiernych množstvách. Hoci mal Kazachstan ako jediná stredoázijská krajina ozajstné nacionalistické hnutie už v dobách pred sovietskou érou, rusifikácia výrazne zasiahla do demografickej štruktúry obyvateľstva.⁷⁷ Dochádzalo k sovielizácii *aul*, klanovej jednotky nomádskych Kazachov, a agresívnymi pokusmi o redukciu nomádizmu, čím sa síce zvýšil podiel poľnohospodárstva, ale za cenu 1 milióna obetí na ľudských životoch.⁷⁸

Po domino efekte získavania nezávislosti v postsovietskom priestore si Rusko uvedomilo negatívne dôsledky, ktoré z tejto novej pozície pre neho vyplývali. Prvým z nich bolo oslabenie jeho veľmocenského postavenia, ďalšou strata prístupu k nerastným surovinám a kontrolu nad najbohatšími náleziskami energetických nosičov, zlata a ďalších strategicky dôležitých surovín. Znamenalo to aj značný zásah do ruských plánov na rozvoj infraštruktúry ropovodov, diaľnic a plánu transibírskej železnice.⁷⁹ Zároveň začalo byť evidentné, že vákuum po rozpade ZSSR v priestore strednej Ázie sa začne zapĺňať štátmi západnej Európy a USA, a to hlavne v ekonomickej a energetickej sfére.

2.1.3 Nová dimenzia vzťahov po rozpade ZSSR

Počiatky oficiálnych rusko-kazašských vzťahov spadajú do obdobia prvých prezidentských volieb v Kazachstane, keď víťaz Nursultan Nazarbajev zaslal Borisovi Jeľcinovi nótu, vyslovujúcu sa pre harmonické a priateľské vzťahy vzájomnej

⁷⁵ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 45

⁷⁶ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 14

⁷⁷ Roy, O.: The new central Asia : the creation of nations, s. 191

⁷⁸ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 15

⁷⁹ Kuchyňková P.: Utváření ruské zahraniční politiky po roce 1991 v postsovětském prostoru.

In: Kol. autorov: Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru, s. 18-9

kooperácie. Rusko kvitovalo túto zmenu a nadviazalo na ňu sériou bilaterálnych zmlúv, ktoré mali zaistiť užšiu spoluprácu a pripútať Kazachstan tesnejšie k Rusku.⁸⁰ Spočiatku sa Rusko snažilo udržať svoj značný hospodársky vplyv prostredníctvom tzv. *zóny rubľu*, spoločná menová únia však po finančných nezhodách zanikla v roku 1993. Ďalšie zhoršenie vzťahov vyplývalo z ruských dlhov za prenájom kozmodrómu Bajkonur a s demarkáciou spoločných hraníc. Celá rusko-kazašská hranica je chápaná ako umelý výtvor z dôb sovietskeho režimu. Problematickosť etnického zloženia pohraničných regiónov komplikuje znovunastolenie tejto otázky, avšak ekonomické väzby medzi Kazachstanom, Uralom a západnou Sibírou by mohli zohrať väčšiu úlohu, preto sa vynárajú úvahy o vytvorení spoločného sibírsko-kazašského štátu, ktorý by mohol prispieť k stabilizácii jadra Euroázie.⁸¹ Spoločné hranice boli v 90. rokoch prakticky nestrážené a poskytovali priestor pre ilegálne aktivity. Situáciu komplikovalo aj postavenie ruskej menšiny, ktorá bola po osamostatnení Kazachstanu znevýhodňovaná a ruština sa stala druhoradým jazykom, čo vyvolalo hromadnú emigráciu Rusov z Kazachstanu. Medzi rokmi 1992-2000 Kazachstan zaznamenal najväčší absolútny úbytok ruského obyvateľstva, keď v tomto období opustilo jeho územie vyše 1,5 milióna Rusov.⁸²

Napriek tomu by sa vzájomné kazašsko-ruské vzťahy počas prvých 10 rokov samostatného Kazachstanu dali popísať pojmom „*primus inter pares*“. ⁸³ Nazarbajev si zároveň uvedomoval, že jeho najväčší sused nebude na svojich hraniciach akceptovať antiruský štát s moslimskými a nacionalistickými tendenciami, preto sa vyhýbal výraznejším náznakom moslimských rituálov a po čase učinil určité ústupky aj v jazykovej otázke. Pri získaní samostatnosti vystúpil do popredia problém ruskej menšiny, ktorá bola potrebná pre ekonomický blahobyt štátu. Kazachština sa zavádzala postupne, a to najskôr v oblastiach s 70%-ným zastúpením Kazachov, ruské oblasti dostali odklad do 1994, predĺžený na plnú implikáciu až v roku 2000.⁸⁴ Vzájomná ekonomická prepojenosť, keď Rusko záviselo na kazašskom obilí a Kazachstan ostával

⁸⁰ Lasák, J.: Kazachstán. In: kol. autorov: Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru, s. 141-2

⁸¹ Baar, V.: Národy na prahu 21. století, s. 143

⁸² Olcott: M. B.: Central Asia's second chance, s. 60

⁸³ Cummings, S.N.: Kazakhstan : power and the elite, s. 2-3

⁸⁴ Olcott, M. B.: Kap.1, Ceremony and Substance:The Illusion of Unity in Central Asia In:Central Asia and the World : Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan ., s. 33-34

zas ešte stále ruským dlžníkom tiež prispievala ku koloritu bilaterálnych vzťahov.⁸⁵ Tieto faktory sa prejavili aj pri podpise spoločnej „Zmluvy o večnom priateľstve a spolupráci“ z roku 1998.⁸⁶

Ďalším faktorom pretrvávajúcej kazašskej závislosti bola skutočnosť, že všetka ropa ťažená z kazašských nálezísk, majúca leví podiel na ekonomike štátu, bola transportovaná cez ruské ropovody. Pokusy Kazachstanu vedúce k väčšej samostatnosti však narážali na ostrý nesúhlas Moskvy, ako sa o tom zmieňuje Oleg Stoljar: „Vždy, keď sa Nazarbajev pokúsil dostať Kazachstan zo sféry ruského vplyvu, Moskva reagovala energicky. Keď sa napr. Kazachstan roku 1994 pokúsil nezávisle uzatvoriť so západnými spoločnosťami zmluvu týkajúcu sa ropného náleziska Tengiz, Rusko si nárokovalo na viac než 20% zisku Chevronu..., a aby presadilo svoj cieľ, odrezalo tak väčšinu objemu transportovanej kazašskej ropy... V roku 1995 Rusko pohrozilo zablokováním exportu ropy a plynu z náleziska Karagančak...“.⁸⁷

2.2 Vývoj po roku 2001

K výraznejšej orientácii zahraničnej politiky Ruska na Kazachstan došlo zvolením Vladimira Putina za prezidenta, ktorý skonsolidoval ruskú zahraničnopolitickú líniu obnovy tradičných ruských pozícií v stredoázijskom regióne a vytýčil jej hlavné oblasti záujmu. Putinova aktívna a pragmatická politika paralelne reagovala na nárast nestability u južných susedov Kazachstanu, prejavujúcej sa nekontrolovateľnými hranicami, citeľnou radikalizáciou zo strany islamského fundamentalizmu, rebéliami a nárastom ilegálneho obchodu s drogami.⁸⁸ Nový a ráznejší ruský prístup ukončil stagnovanie ruskej angažovanosti v regióne počas Jel'cinovej vlády.

Positívny vývoj zaznamenal aj problém sporných hraníc, keď v roku 2005 konečne došlo k delimitácii vzájomnej vyše 7500 km dlhej hranice.⁸⁹ Rusko-kazašská spolupráca sa najviac rozvinula v energetike, kde Rusko ostalo kľúčovým exportérom

⁸⁵ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 203

⁸⁶ Gladman, I.: Eastern Europe, Russia and Central Asia 2006, s. 227

⁸⁷ Stolyar, O.: The Geopolitics in the Caspian: Can Russia Keep Control in Its Own Backyard?

In: Energy Environment and the Caspian States. Woodrow Wilson School of Public and Interantional Affairs. <http://www.wws.princeton.edu/wws401c/1998/oleg.html>

⁸⁸ Cummings, S.: Independent Kazakhstan, In: Oil, transition and security in Central Asia, s. 33

⁸⁹ Gladman, I.: Eastern Europe, Russia and Central Asia 2006, s. 227

kazašských nerastných surovín, využívajúc svoju infraštruktúru ropovodov a potrubí, vybudovanú počas ZSSR. Zatiaľ čo Kazachstan sa snažil trasami ropovodov obchádzajúcimi ruské územie znížiť doteraz dominantné ruské postavenie pri transporte svojho nerastného bohatstva, Rusko sa naopak aj naďalej pokúšalo kontrolovať transport ropy a ochrániť svoj vlastný prístup k týmto zdrojom, pretože sa obávalo agresívneho nástupu amerických projektov zaoberajúcich sa s ropnými a energetickými zásobami regiónu⁹⁰

Ku koordinácii spoločného rusko-kazašského postupu došlo v otázke sporného štatútu Kaspického mora. Rozdelenie Kaspického mora závisí od jeho definovania ako more, resp. jazero, od čoho sa následne odvíja jeho právne postavenie. Pri statuse „more“ každému priľahlému štátu patrí zvrchované pobrežné pásmo do 12 námorných míľ a ekonomická zóna. Avšak, Kaspické more nevyhovuje žiadnej dosiaľ uzákonenej definícii mora, preto by malo byť označované za „jazero“. V tom prípade by mal byť uplatňovaný princíp tzv. spoločného vlastníctva, kde práva štátov sú rovnocenné a jazero nemôže byť rozdelené medzi sektory.⁹¹ Najnovšie kolo rokovaní Ruska, Azerbajdžanu a Kazachstanu v roku 2004 prideliло Kazachstanu 27%, Rusku 19% a Azerbajdžanu 18% kaspického územia, čo však narazilo na nesúhlas Iránu. Preto Rusko a Kazachstan dospeli v roku 2005 k bilaterálnej dohode o teritoriálnom rozdelení priľahlých kaspických oblastí.⁹²

V súčasnosti sa priestor na zintenzívnenie spolupráce ponúka najmä vo vzájomnom obchode, hoci už teraz je Rusko najvýznamnejším kazašským obchodným partnerom a investorom do malých a stredných podnikov, ktoré ostatní západní investori zatiaľ obchádzajú. Zároveň je najväčším importérom do Kazachstanu.⁹³ Hoci v mnohých makroekonomických ohľadoch kazašská ekonomika predbehla svojho silnejšieho ruského partnera, obe krajiny zosúlادili svoje záujmy pri ašpirovaní na členstvo vo WTO. Na druhej strane sa hospodársky rast ruského hospodárstva odrazil vo vyššej cene ruských výrobkov, čo ponúka Kazachstanu výhodnú pozíciu na prienik lacnejšieho tovaru na ruské trhy a zároveň ich zvyhodňuje aj doma oproti

⁹⁰ Buszynski L.: Russia's new role in Central Asia. In: Asian Survey, Júl/August 2005, Vol. 45, No. 4, s. 546-565

⁹¹ Peřková A., Kaspické more -more surovín a záujmov. In: Asociace pro mezinárodní otázky: Research Paper, s. 2. http://www.amo.cz/publikacefiles/kaspicke_more.pdf

⁹² CIA- The World Factbook- Kazakhstan. <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/kz.html>

⁹³ CIA- The World Factbook- Kazakhstan. <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/kz.html>

dovozu z Ruska.⁹⁴ Ešte užšie ekonomické zväzky by malo priniesť vytvorenie spoločného ekonomického priestoru v rámci zoskupenia *EurAsEC*. Na multilaterálnej báze sa rozvíjajú vzájomné vzťahy v regionálnych zoskupeniach *CST*, *SCO* a *CICA*. Zároveň sa Rusko s Kazachstanom dohodli na vytvorení regionálnej investičnej banky, spočiatku dotovanej ruskou stranou.⁹⁵

Potenciálnou hrozbou tejto zintenzívňujúcej sa spolupráce by mohla byť problematická pozícia ruskej menšiny v Kazachstane, ktorá napriek tretinovému podielu na celkovej kazašskej pozícii zastáva len druhoradú pozíciu s obmedzením práv a záruk. Zároveň ešte stále existuje možnosť hraničných sporov, keď časť územia severného Kazachstanu je mnohými Rusmi považovaná za integrálnu súčasť ruskej sibírskej a uralskej oblasti.⁹⁶ Slová prezidenta Nazarbajeva: „*Medzi týmito dvoma krajinami nie sú žiadne problémy.*“⁹⁷, ktoré vyriekol počas svojej návštevy Moskvy v roku 2003, však svedčia o skôr bezproblémovom vývoji vzájomných vzťahov aj v súčasnosti.

3 Prístup USA

3.1 Kazašsko-americké vzťahy do roku 2001

Začiatkom 90-tych rokov sa USA zaujímali o Kazachstan najmä z bezpečnostných dôvodov, koncentrujúc sa na likvidáciu jadrových zbraní a uzatvorenie kazašských stredísk pre nukleárne testy. Po osamostatnení sa Kazachstan s pomocou USA kompletne zbavil všetkých zásob nukleárneho arzenálu a v súčasnosti nevyvíja v tomto smere žiadne aktivity, hoci dovtedy bol často spomínaný najmä v súvislosti s najväčším jadrovým skúšobným strediskom na jeho území v Semipalatinsku, ktoré bolo 4. najväčším nukleárnym arzenálom na svete. Jeho zatvorením, podpisom *START-1* a *Zmluvy o nešírení jadrových zbraní (Non-Proliferation Treaty- NPT)* potvrdil svoje nenukleárne smerovanie, čoho vyvrcholením bolo členstvo v *Medzinárodnej agentúre pre atómovú energiu (IAEA)*

⁹⁴ Olcott, M. B. : Central Asia's second chance, s. 85, 192

⁹⁵ Kohút, M. Rozvoj bilaterálnych rusko-kazašských vzťahov, Asociace pro mezinárodní otázky: Research Paper. s. 10 http://www.amo.cz/publikacefiles/rozvoj_rusko-kazasskych_vztahov.pdf

⁹⁶ Eronen, J.: Central Asia- Development paths and geopolitical imperatives, s. 103

⁹⁷ Olcott, M. B. : Central Asia's second chance, s. 191

v r. 1994.⁹⁸ Kazachstan sa tým stal jednou z mála krajín sveta, ktoré sa dobrovoľne zbavili svojich jadrových zbraní. Odzbrojovanie Kazachstanu pripravilo cestu pre ďalšie projekty a už od roku 1992 plynulo do Kazachstanu obrovské množstvo amerických investícií, ktoré sprevádzala aj pomoc v technickej a vojenskej oblasti, čo dospelo k vybudovaniu prvej vojenskej základne pri kaspickom prístave Atyrau. V rámci *Americkej agentúry pre medzinárodný rozvoj (U.S. Agency for International Development-USAID)* bola od roku 1993 realizovaná americká pomoc pri transformácii kazašskej ekonomiky na podmienky voľného trhu a jej plné zapojenie do medzinárodného obchodu.⁹⁹ Programy uskutočnené na základe tejto pomoci zahŕňali kooperáciu pri privatizačnom procese, fiškálnej politiky a organizácii finančného sektora, aplikáciu obchodného práva, ale aj pomoc pri riešení otázok energetiky, zdravotníckej starostlivosti a ochrany životného prostredia. V roku 1993 bola podpísaná *Dohoda o spolupráci pri zamedzení možných rizík v regióne*, ktorá načrtla rámec spolupráce pri koordinácii boja voči nelegálnemu obchodu so zbraňami v Kazachstane. Zároveň však poukazovala na význam rozvoja trhovej ekonomiky a právnych záruk pre stabilitu kazašskej spoločnosti. Medzi rokmi 1994 až 1997 boli medzi oboma štátmi podpísané bilaterálne dohody, právne zastrešujúce mierové použitie atómových technológií pre civilné účely.¹⁰⁰

Hoci americký záujem o Kazachstan po ustanovení jeho nenukleárneho statusu dočasne opadol, už v polovici 90-tych rokov možno evidovať nový impulz vo vývoji vzájomných vzťahov, súvisiaci hlavne s americkými investíciami do ropného priemyslu, ktoré však často skrachovali kvôli značnej korupcii v Kazachstane.¹⁰¹ Zároveň v roku 1999 došlo k podpisu *Silk Road Strategy Act*, ktorý poukazoval na dôležitosť Južného Kaukazu a Strednej Ázie zdôrazňujúc regionálnu stabilitu, demokraciu a ľudské práva.

⁹⁸ U.S. Department of State: Background Note: Kazakhstan

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5487.htm#relations>

⁹⁹ V období 1992-2001 USA investovali 874,3 mil. \$ na technickú pomoc a podporu investícií v Kazachstane. U.S. Department of State: Background Note: Kazakhstan.

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5487.htm>

¹⁰⁰ Library of Congress – Federal Research Division. Country Profile: Kazakhstan, December 2006, s.17

<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Kazakhstan.pdf>

¹⁰¹ Olcott, M. B.: Central Asia's second chance, s. 182

Na základe tohto dokumentu bola vymedzená aj hlavná línia smerovania americkej politiky v Kazachstane.¹⁰²

3.2 Vývoj po roku 2001

3.2.1 Energetická a vojenská spolupráca

Počas dlhého obdobia mali USA značné problémy získať si priazeň stredoázijských republík z politických, náboženských a kultúrnych dôvodov. Avšak, od roku 2001 sa vďaka udalostiam v Afganistane a Iraku, ako aj meniacej sa cestovnej mape na Blízkom východe zvýraznila potreba USA zabezpečiť si spoľahlivú a úzku spoluprácu s krajinami v tomto regióne, tradične skôr odmietajúcom americké záujmy. Realizácia týchto zámerov však nebola možná bez zmeny doterajšej politiky, preto sa eurázijská orientácia sa stala jednou z priorít Bushovej zahraničnej politiky, nadväzujúcej na *Silk Road Strategy Act*. Dovtedajšia politika mala skôr defenzívny charakter, keď sa snažila vyvážiť komparatívnu výhodu Ruska v oblasti dopravy a tranzitu kaspickej ropy výstavbou nového ropovodu z azerbajdžanského Baku do tureckého Ceyhanu, na ktorý by sa následne mali napojiť i stredoázijské štáty. Rok 2001 znamenal definitívne opustenie tejto koncepcie a USA sa spolu s Ruskom stali najvplyvnejšími geopolitickými hráčmi v regióne.¹⁰³ Zároveň došlo k zmene nástrojov upevňovania amerického vplyvu, keď otázky bezpečnosti prevážili nad ekonomickými.

Pri súperení o pozíciu regionálneho lídra a najužšieho amerického spojenca však Kazachstan spočiatku ostával v tieni svojho veľkého rivala Uzbekistanu, ktorého aktívna podpora Bushovej protiteroristickej kampane po septembrových udalostiach ostro kontrastovala s Nazarbajevovou pacifistickou image.¹⁰⁴ Na druhej strane však nebolo možné prehliadnuť množstvo komparatívnych výhod na kazašskej strane. Geografická vzdialenosť od konfliktnej zóny ponechávala jeho územie dobre chránené pred potenciálnou teroristickou hrozbou pociťovanou jeho južnými susedmi. Navyše Kazachstan konečne definoval podmienky svojho zapojenia do boja proti terorizmu na

¹⁰² Thaisrivongs D.: A New Silk Road: The Future of US-Kazakh Relations, In: Harvard International Review, Vol. 26, No.1 - Spring 2004, s.54

¹⁰³ Horák, S. : Střední Asie mezi východem a západem, s. 20

¹⁰⁴ Nazarbajev dokonca vo svojej knihe z roku 2001 Kazachstan nazval „Epicentrom mieru“.

McDermott, R. N. & Mukhamedov, I.: Kazakhstan's peacekeeping support in Iraq.

In: Central Asia-Caucasus Institute. http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=2067

strane USA. Všetky tieto okolnosti ešte viac vyhrtili vzájomné súperenie s Uzbekistanom, v ktorom však Kazachstan postupne začal získavať prevahu.

Už v roku 2002 sa o Kazachstane americký *National Energy Plan* zmieňoval ako o kľúčovom partnerovi USA. Význam Kazachstanu ešte narástol po symbolickej kazašskej podpore amerických aktivít v Iraku, keď spočiatku negatívny postoj Kazachstanu k vojne v Iraku zmenilo v roku 2003 vyslanie malej skupiny 27 vojenských inžinierov a poskytnutie kazašských letísk pre pristátia amerických lietadiel v roku 2002, čo učinil ako jediná stredoázijská republika¹⁰⁵. Pomoc bola v polovici roku 2006 rozšírená o skupinu 29 zdravotníkov, angažujúcich sa v Iraku v operácii *Iracká sloboda*.

Popritom sa rozvíjala spolupráca v energetike, ktorá naďalej ostávala nosným bodom vzájomných vzťahov, posilňujúcim sa ešte výraznejšie v kontexte nestability v okolí Perzského zálivu a narastajúcej relevancii kaspických nálezísk. Podpis *Memoranda o energetickom partnerstve medzi Kazachstanom a USA* deklaroval podporu exportnej trase *Aktau-Baku-Tbilisi-Ceyhan*¹⁰⁶ a zároveň vyjadril americkú podporu kazašskému členstvu v *WTO*.¹⁰⁷ Projekty konštrukcie potrubí a ďalšej infraštruktúry v Kazachstane prilákali množstvo amerických firiem, ktoré okrem energetiky investovali aj do oblasti telekomunikácií, elektrickej energie a finančného sektora.¹⁰⁸ V roku 2002 obe krajiny zahájili *Houstonškú iniciatívu*, ktorá má posilniť súkromný sektor prostredníctvom rozvoja malého a stredného podnikania, zároveň zastrešuje aktivity na diverzifikáciu kazašskej ekonomiky a posilnenie strednej vrstvy v krajine.¹⁰⁹ Všetky tieto aktivity sa odzrkadlili aj vo vzájomnom zahraničnom obchode a USA sa stali najväčším investorom a hlavným obchodným partnerom Kazachstanu.¹¹⁰

¹⁰⁵ Olcott, M. B.: Central Asia's second chance, s.182

¹⁰⁶ Plán na vybudovanie nového koridoru obchádzajúceho Rusko podporoval už Bill Clinton, avšak k zintenzívneniu jeho výstavby došlo až za G. W. Busha.

Klare, M. T. : Öl-Junkie Amerika. Was die Abhängigkeit vom Erdöl für die USA politisch bedeutet. In: Internationale Politik, Februar 2006, s. 30.

¹⁰⁷ Ašimbajev, M.: New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september 11, s. 159

¹⁰⁸ U.S. Department of State: Background Note: Kazakhstan. <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5487.htm>

¹⁰⁹ Embassy of Kazakhstan to the USA & Canada: Business and Economy
http://kazakhembus.com/Kazakhstan_in_Brief.html

¹¹⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan: Relations with countries of Europe and America. Cooperation of the Republic of Kazakhstan with the United States of America.
<http://www.mfa.kz/eng/index.php?evropa=1&selected=7>

Popri boome investícií do energetiky sa naďalej posilňuje aj spolupráca v bezpečnostnej a vojenskej sfére, kde multilaterálny rámec vytvára zapojenie sa Kazachstanu do programu *Partnerstvo za mier* pri NATO.¹¹¹ V rámci jeho štruktúr participuje ako jedna z mála pridružených krajín na *Individual Partnership Action Plan*, zintenzívňujúcim vzájomnú spoluprácu.¹¹² Kazachstan sa podobne ako ostatné stredoázijské štáty, ktoré boli ohrozené destabilizáciou zo strany militantných opozičných skupín prepojených na radikálne islamské prúdy, otvoril USA v snahe vyriešiť vlastné bezpečnostné problémy a umožnili prítomnosť amerických vojenských jednotiek na svojom území.¹¹³ Tento problém vystupuje do popredia aj v súvislosti s predbežnou dohodou stredoázijských republík 2002 o ustanovení bezjadrového pásma v celom regióne.¹¹⁴ Keďže vytvorenie regionálnych organizácií SCO a CST nesplnilo svoje očakávania, je bezpečnostná orientácia Kazachstanu výrazne prozápadná a proamerická. Zreteľne sa to prejavuje najmä pri snahách o reformu kazašskej armády, kde asistujú americkí špecialisti na základe päťročnej dohody o kooperácii medzi oboma štátmi. Pomoc sa vzťahuje najmä na vybavenie milícií potrebnou modernou výzbrojou s cieľom zvýšiť operatívnosť v rámci NATO.

Navyše USA sekunduje pri reforme kazašskej armády, vytváraní vojenskej infraštruktúry v Kaspickom regióne, vrátane antiteroristického výcviku a rozvoji námorných síl a rôznych školeniach zameraných na profesionalizáciu armády.¹¹⁵ Kazachstan si plne uvedomuje výhody plynúce z amerického partnerstva, zároveň sa však obáva možného odporu zo strany Ruska a Číny, v reakcii na spoločné projekty, preto namiesto bilaterálnych aktivít uprednostňuje kazašsko-americkú spoluprácu skrytú pod multilaterálnym dáždnikom NATO.¹¹⁶

¹¹¹ NATO: Partnership for Peace- Signatures by Country <http://www.nato.int/pfp/sig-cntr.htm>

¹¹² NATO: Individual Partnership Action Plans <http://www.nato.int/issues/ipap/index.html>

¹¹³ Horák, S.: Střední Asie mezi východem a západem, s. 21

¹¹⁴ Fakta a čísla OSN: Mírové úsilí OSN. Odzbrojení. Zbraně hromadného ničení- Jadrové zbraně. <http://www.osn.cz/soubory/fakta-a-cisla-osn-2005-kapitola-2.pdf>

¹¹⁵ McDermott, R. N.: The Kazakh Military Looks West. In: Central Asia-Caucasus Institute. http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=1570

¹¹⁶ McDermott, R. N., Kazakhstan Lays Legal Basis For Deeper Cooperation With NATO. In: Central Asia-Caucasus Institute http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=3781

Ďalším dôkazom zintenzívňovania sa vzájomných kontaktov bolo prehlásenie USA z roku 2005, v ktorom uznáva Kazachstan za regionálneho lídra.¹¹⁷ Narastajúci význam dokumentuje aj zriadenie regionálneho centra *FedEx* pre strednú Áziu práve v kazašskej metropole, ktorá sa stala nesporným ekonomickým centrom oblasti.¹¹⁸ Zároveň Kazachstan ako prvý štát začal čerpať priame investície z amerického programu pre vládnu pomoc v zahraničí. Popri oficiálnej pomoci je v krajine aktívne množstvo neziskových organizácií, poskytujúcich poradenstvo a pomoc najmä v humanitárnej a vzdelávacej sfére.¹¹⁹

3.2.2 Politické požiadavky v kontexte farebných revolúcií

Jedinou výraznou prekážkou vzájomnej užšej spolupráce je neštandardná politická situácia v Kazachstane, keď autoritatívny Nazarbajev v reakcii na vlnu „farebných revolúcií“ vyjadril svoj nesúhlas s americkými ambíciami na export demokracie aj do Kazachstanu. Nechuť k „farebnému experimentu“ vyjadril aj vtedajší minister zahraničných vecí v informačnom materiáli ministerstva „*Truth About Kazakhstan*“, v ktorom upozornil na rozdiely medzi Kazachstanom a Kirgizskom či Gruzínskom na strane druhej : „*Ekonomické a politické okolnosti v Kazachstane sa značne odlišujú od krajín, ktoré priamou akciou odvolali svoje vlády. Akékoľvek pokusy s cieľom vytvoriť tu umelé predpoklady na revolúciu by svedčili nielen o nezodpovednosti, ale boli by aj omylom.*“¹²⁰ Po septembri 2001 sa síce región Strednej Ázie snažil nadviazať užšie vzťahy s USA, v snahe vyhnúť sa radikalizácii islamských skupín, ale po šiestich rokoch začína strácať nadšenie regionálnych vodcov pre prítomnosť amerických jednotiek v regióne. Bushova agresívna demokratizačná politika napomohla presadiť revolúcie v Gruzínsku, Kirgizsku a Ukrajine, vystrašila

¹¹⁷ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan: Relations with countries of Europe and America. Cooperation of the Republic of Kazakhstan with the United States of America.

<http://www.mfa.kz/eng/index.php?evropa=1&selected=7>

¹¹⁸ Prvý let Paríž-Almata-Hon Kong bol realizovaný v roku 2003. FedEx patrí medzi popredných svetových poskytovateľov služieb v oblasti a e-commerce a zároveň je lídrom v expresnej doprave. FedEx Archives: 2003 Press Releases: FedEx Express Launches First Scheduled Flight into Kazakhstan; Flight Facilitates Growing Asia-European Trade Lane.

<http://www.fedex.com/us/about/news/pressreleases/archives/pressrelease233094954.html?link=4>

¹¹⁹ U.S. Department of State: Background Note: Kazakhstan. <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5487.htm>

¹²⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan: Truth About Kazakhstan- Politics <http://www.mfa.kz/eng/index.php?truth=1&selected=6>

však „večne vládnucích“ stredoázijských prezidentov, ktorí sa začali brániť aplikácii podobných demokratizačných postupov vo svojich krajinách. Zároveň začali americkým snahám v oblasti demokratizácie a ochrany ľudských práv prisudzovať skrytú agendu.¹²¹

Príklad amerického neúspechu zosobňuje Uzbekistan, dovtedy horlivý americký spojenec. Krvavé udalosti v Andijane z roku 2005¹²², sprevádzajúce v reakcii na „farebné revolúcie“ pokusy o demonštrácie proti Karimovej diktatúre, vyvolali rozporuplné reakcie v USA, väčšinou však odsudzujúce uzbeckého prezidenta Karimova za agresívne potlačenie povstania. Ten zakontroval odsunom americkej základne zo svojho územia a následným obratom v zahraničnopolitickej orientácii, keď sa Uzbekistan vrátil pod ochranu Moskvy, ktorá prehliadla Andijanský masaker s prihliadnutím k značnej ruskej minorite v Uzbekistane. Zároveň spolu s Pekingom ponúkli finančnú pomoc pre znovu získaného spojenca.¹²³

Navonok prezentovaná zahraničná politika Kazachstanu sa snaží o „aktívnu, rôznorodnú a vyváženú“ zahraničnopolitickú líniu, pričom za hlavných partnerov označuje Rusko, Čínu, USA a EÚ, presne v tomto poradí podľa dôležitosti.¹²⁴ Vzhľadom na možné vnútorné zmeny smerom k centralizácii, ktoré majú zrealizovať nutnú diverzifikáciu kazašskej ekonomiky a zároveň posilniť postavenie štátu ako nezávislého geopolitického hráča, hrozí riziko ochladzovania americko-kazašských vzťahov. Na rozdiel od USA sa ekonomická kooperácia Kazachstanu s Čínou a Ruskom môže naďalej prehĺbovať, aj vďaka ich tolerancii nedemokratickej formy režimu. Kazašsko-americká spolupráca by sa takto zredukovala len na bezpečnostnú oblasť realizujúcu sa pomocou pri znižovaní vplyvu opozičných extrémistických islamských skupín a pri reorganizácii, modernizácii a profesionalizácii kazašskej armády pod patronátom *NATO*.

¹²¹ Rywkin, M.: Stability and Security in Central Asia: Engaging Kazakhstan, American Foreign Policy Interests, Vol. 28, No.6, s. 451

¹²² Burnashev, R., Chernykh, I.: Changes in Uzbekistan's Military Policy after the Andijan Events. In: China and Eurasia Forum Quarterly, Vol. 5, No. 1 (2007) s. 67

¹²³ Rywkin, M.: Stability and Security in Central Asia: Engaging Kazakhstan, American Foreign Policy Interests, Vol. 28, No.6, s. 452

¹²⁴ Olcott, M. B.: Kazakhstan and the USA: Current State and Prospects for Bilateral Cooperation Zápisky z konferencie: "Kazakhstan and the USA Conference Remarks,"

<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=18700&prog=zru>

Na vzájomnú spoluprácu negatívne vplýva americké angažovanie sa v operáciách v Iraku a Afganistane, ktoré neposkytuje dostatočný priestor na pokrytie stredoázijskej oblasti a vytvára určité vákuum pre angažovanie sa Ruska a Číny, ktoré napriek mnohým vzájomným odlišnostiam začali navyše koordinovať svoje aktivity na tomto poli. Zhmotnením týchto snáh je aj spoločne založená SCO, ktorej cieľom je okrem iného aj odsun amerických základní z regiónu.¹²⁵

Napriek už zafixovanému stavu šírenia „farebných revolúcií“ a výraznejšej orientácii Kazachstanu na Rusko a Čínu však USA nepoľavujú vo svojej snahe o vyššiu transparentnosť kazašského právneho prostredia, slobodných médií a politických inštitúcií. Zároveň napomáhajú Kazachstanu k získaniu výraznejšieho vplyvu v medzinárodných inštitúciách či dokonca i v multilaterálnych regionálnych organizáciách vedených Čínou a Ruskom, pretože stabilný Kazachstan zohráva dôležitú úlohu aj v ich geostrategických záujmoch. O tom svedčí aj frekvencia návštev vysokých amerických predstaviteľov v Kazachstane, snažiacich sa posilniť pozíciu USA v zahraničnopolitickej orientácii Kazachstanu.¹²⁶

V USA si navyše veľmi dobre uvedomujú, že v súčasnosti je Kazachstan ich najvhodnejším partnerom v Strednej Ázii. Uzbekistan a Kirgizsko nenaplnili počiatkové optimistické predpoklady a Tadžikistanu s Turkmenistanu súčasné podmienky neumožňujú výraznejšiu orientáciu na USA.¹²⁷ Tým pádom je Biely dom nútený povoliť vo svojich požiadavkách na akceleráciu demokratických reforiem. Hoci Američania kritizovali pochybne získaných 91% pre prezidenta Nazarbajeva v posledných prezidentských voľbách v decembri 2005, zároveň však následne pragmaticky uznali politickú realitu, reflektujúcu osobnú popularitu Nazarbajeva medzi Kazachmi a v regióne unikátnymi ekonomickými reformami sprevádzajúcimi zvýšenie životnej úrovne. Tento postoj prezentoval aj prezident Bush, keď pri poslednej

¹²⁵ Rywkin , M.: Stability and Security in Central Asia: Engaging Kazakhstan, American Foreign Policy Interests, Vol. 28, No.6, s. 451

¹²⁶ Za posledný rok Kazachstan navštívili štátna tajomníčka C. Rice, vtedajší minister obrany D. Rumsfeld či viceprezident D. Cheney. Zároveň sa v septembri 2006 zrealizovala návšteva N. Nazarbajeva v Bielom dome.

Rywkin , M.: Stability and Security in Central Asia: Engaging Kazakhstan, American Foreign Policy Interests, Vol. 28, No.6, s. 457.

¹²⁷ Welt. C.: Hoping on Kazakhstan: US Engagement in Central Asia, Center for Strategic & International Studies: CSIS Report. http://www.csis.org/media/isis/pubs/060927_welt_commentary.pdf

Nazarbajevovej návšteve v Bielom dome dňa 29.9.2006 napriek výhradám ochrancov ľudských práv a občianskych slobôd označil Kazachstan za „slobodný národ“.¹²⁸

4 Čínsky prístup

4.1 Kazašsko-čínske vzťahy do roku 2001

4.1.1 Región Sin-ťiang

Pred rozpadom ZSSR zastávala Čína voči stredoázijským republikám pozíciu pozorovateľa, pričom sa svojou defenzívnou politikou snažila zabrániť interakcii so západnými susedmi, a tým pôsobiť proti nestabilite v pohraničnom Sin-ťiang.¹²⁹ Sin-ťiang (Xinjiang), predtým označovaný ako Východný alebo Čínsky Turkestan, dnes tzv. Ujgurská republika, je rozľahlým a geograficky nejednotným teritóriom. Podľa starej tradície začali Číňania používať Hodvábnu cestu cez oázy Sin-ťiangu roku 136 pr. n. l., indickým obchodníkom však už zrejme slúžila okolo 5. storočia pr. n. l., pri cestách do Lan-čau, cieľovej stanice čínskej pohraničnej plavby po Žltej rieke.¹³⁰ Ujgurská autonómna oblasť je už v súčasnosti značne počínštená, ale tamojšie turkické národy sa s tým nehodlajú zmieriť.¹³¹ Medzi turkickými skupinami Sin-ťiangu je značne zastúpený aj Kazachstan, keďže tam žije vyše milióna Kazachov.¹³²

Začiatkom 90. rokov sa dostávalo zo strany Kazachstanu výraznej podpory separatistickým tendenciám ujgurských skupín v tomto regióne. Po viacerých bombových útokoch, keď boli čínskou vládou označení za teroristov, nachádzali často útočisko práve v priľahlom Kazachstane, pričom hrozilo výraznejšie napojenie na Taliban, operujúci v neďalekom Afganistane. Preto Čína podmieňovala rozvoj vzájomných vzťahov podporou svojich snáh o potlačenie týchto neústupných moslimských Ujgurov. Tí by pri svojom separatizme mohli nájsť útočisko u svojich

¹²⁸ Kucera, J.: Bush:Kazakstan Is a „Free Nation“ In: Euroasianet

<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092906.shtml>

¹²⁹ Munro, R. H.: Kap.8, Central Asia and China. In: Central Asia and the World : Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan, s. 225.

¹³⁰ Roux, J-P.: Dějiny Střední Asie. s. 17

¹³¹ Fuller, G. E., Starr, S.F.: The Xinjiang Problem. Silk Road Paper Central Asia-Caucasus Institute, s. 5
http://www.silkroadstudies.org/docs/publications/OLD/xinjiang_final.pdf

¹³² Baar, V.: Národy na prahu 21. století, s. 266

súkmeňovcov v susedných štátoch, keďže na území Kazachstanu a susedného Kirgizska žije štvrtmiliónová ujugurská menšina, úzko prepojená s čínskym pohraničím Čína navyše posilnila tieto aktivity aj vďaka svojmu vplyvu v SCO, kde dôrazne presadzovala róznejší postup voči ujugurskému separatizmu.¹³³ V roku 1998 Čína a Kazachstan konečne dospeli k pokroku v určení vzájomných hraníc a Čína dokonca prepustila Kazachstanu časť sporného pohraničia. Hranice vytýčené už v 19. storočí stavali územie súčasného Kazachstanu do úlohy nárazníkového pásma medzi Ruskom a Čínou. Tá si vybuodovala vlastné provizórne značky, ktoré mali zabrániť ďalšiemu postupu Nomádov. Hoci ich na rozdiel od Rusov nepovažovala za trvalé hranice, chýbal jej politický vplyv na prevedenie korektúr. Preto až po osamostatnení sa Kazachstanu prišla so svojimi požiadavkami, ktoré odštartovali sériu zdlhových negociácií o určení hraníc.¹³⁴ Formálne bol delimitačný proces zavřšený až v roku 1999.

Ďalšou ale zďaleka nie úplne preskúmanou sférou vzájomnej migrácie bol exodus desiatok tisíc etnických Kazachov z Sin-ťiangu, čo aspoň trochu zlepřilo demografickú situáciu na oboch stranách, preto to obe krajiny prijali s uspokojením. Naopak, napätie v kazařsko-čínskych vzťahoch vyvolávalo testovanie jadrových zbraní v sin-ťiangskom Lop Nor, východne od hraníc s Kazachstanom.¹³⁵

Čínska pozornosť smerom ku Kazachstanu sa obracia o to intenzívnejšie, pretože je zrejmé, že akékoľvek vychýlenie z etnickej či náboženskej rovnováhy ktoréhokoľvek stredoázijského suseda by okamžite vyvolalo reakciu v už aj tak dosť nestabilnom Sin-ťiangu.¹³⁶

4.1.2 Spolupráca na poli bezpečnosti a ekonomiky

Po vytvorení nezávislých stredoázijských republík sa Peking začal usilovať o vzájomné bilaterálne vzťahy s týmito republikami a snažil sa sformulovať ambicióznejšiu politiku v stredoázijskom priestore. S tým súviselo zdôrazňovanie dlhodobej stability a ekonomického rozvoja regiónu. Udalosťou, ktorá odštartovala výraznejší rozvoj čínsko-kazařských vzťahov, bola *Spoločná deklarácia o priateľských*

¹³³ Ong, R.: China's security interests in Central Asia. In: Central Asian Survey, Vol. 24, No.4, s. 430

¹³⁴ Levinsson, C., Svanberg, I., Kazakhstan-China Border Trade Thrives after Demarcation Treaty. In: Central Asia-Caucasus Institute. http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=194

¹³⁵ Anderson, J.: The International politics of Central Asia, s. 196-7

¹³⁶ Fuller, G. E., Starr, S.F.: The Xinjiang Problem. Silk Road Paper Central Asia-Caucasus Institute, s.72 http://www.silkroadstudies.org/docs/publications/OLD/xinjiang_final.pdf

vzťahoch medzi oboma štátmi. Dokument, ktorý bol podpísaný pri príležitosti prvej oficiálnej návštevy Nursultana Nazarbajeva v Číne v roku 1993, nasledovalo množstvo návštev vysokých predstaviteľov oboch krajín a podpísanie ďalších významných dokumentov, z ktorých napríklad vyplýval pre Čínu záväzok poskytnutia prípadných bezpečnostných záruk Kazachstanu. Pri návšteve čínskeho prezidenta Ťiang Ce-mina v Kazachstane v roku 1996 bolo citované čínske prehlásenie, podľa ktorého Čína rozhodne podporuje „úsilie, ktoré Kazachstan vyvíja, aby uhájil svoju nezávislosť, suverenitu a územnú celistvosť.“¹³⁷

Faktorom, ktorý prispel k výraznému čínskemu záujmu o Kazachstan, bola hlavne narastajúca americká vojenská prítomnosť v stredoázijskom regióne, len niekoľko stoviek kilometrov od čínskych hraníc¹³⁸, čo narážalo na bezpečnostné, geopolitické a ekonomické zábery Číny. Nezanedbateľnou sa javila aj otázka spoločnej hranice, dosahujúcej dĺžku 1700km.¹³⁹ Zintenzívnenie vzťahov prinieslo členstvo oboch štátov v *SCO* a *CICA*, ktoré sa vďaka tomuto nepriamemu americkému vplyvu ešte viac posilnili, čo sa dalo interpretovať ako čínska snaha na vyváženie amerických strategicko-bezpečnostných zámerov v stredoázijskom regióne.¹⁴⁰

Postupom času sa do popredia týchto kontaktov sa začal dostávať ekonomický prvok, keď sa Čína stala po Rusku 2. najväčším obchodným partnerom stredoázijských štátov. V roku 1992 napríklad až 50% spotrebného tovaru pochádzalo z Číny, výmenou za kazašské hnojivá, oceľ a rudy. Navyše na začiatku 90 rokov, po vyše dekáde rapídneho ekonomického rastu, Čína mohla chudobným a ekonomicky slabým stredoázijským republikám ponúknuť nielen významné obchodné príležitosti, ale aj prílev kapitálu a technológie. Čínski predstavitelia predpokladali, že len ekonomicky silné štáty budú vedieť zabrániť potenciálnym etnickým konfliktom v budúcnosti.¹⁴¹ Navyše tieto investície napomohli zlepšiť aj ekonomickú situáciu v Číne, najmä regiónu Sin-ťiang. Od nadviazania oficiálnych obchodných kontaktov v roku 1992 sa pozitívom javila byť silná komplementarita oboch ekonomík, keď Čína od Kazachstanu

¹³⁷ Brzezinski, Z.: Velká šachovnice : k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha, s.168

¹³⁸ Viditeľným znakom amerických bezpečnostných aktivít bolo aj umiestnenie amerických vojenských základní v Uzbekistane a Kirgizku po roku 2001.

¹³⁹ Gladman, I.: Eastern Europe, Russia and Central Asia 2006, s. 218

¹⁴⁰ Ašimbajev, M.: New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september 11, s. 157

¹⁴¹ Munro, R. H.: Kap.8, Central Asia and China. In: Central Asia and the World : Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan, s. 229.

odkupovala priemyselné komodity, ktoré Astana nepotrebuje, napríklad hnojivá, oceľ či rudy. Tieto obchodné vzťahy urýchlili rozvoj infraštruktúry, keď v roku 1992 spojila oba štáty železnica, vedúca cez Džungarský priesmyk z metropoly Sinťiang Urumči do kazašskej Almaty, vtedajšieho hlavného mesta Kazachstanu.¹⁴² Pribudli aj denné lety medzi metropolami a dodatočne boli otvorené ďalšie cesty v pohraničí.¹⁴³ Čínskej pozornosti však neunikol ani rozvíjajúci sa ropný priemysel v Kazachstane a zakrátko sa stala jedným z hlavných investorov v krajine prostredníctvom štátneho podniku *Čínska národná ropná spoločnosť*.¹⁴⁴

4.2 Vývoj po roku 2001

Po septembrových udalostiach v roku 2001 sa spolupráca s Čínou značne zintenzívňovala najmä v ekonomickej a politickej sfére. Túto tendenciu naznačilo aj založenie *SCO* v roku 2001, ktorá už od začiatku zastrešovala záujmy Číny a Ruska o znovunadobudnutie kontroly nad regiónom, pretože si obe veľmoci uvedomili, že len vzájomnou spoluprácou môžu konkurovať USA, ktoré ich svojou finančnou a vojenskou silou ďaleko prevyšujú. Pomocou organizácie preto Moskva a Peking pôsobia na členské štáty, aby nepokračovali v zintenzívňovaní vzťahov s USA, pretože považujú strategickú dominanciu USA vo svete po studenej vojne za potenciálne ohrozenie ich vlastnej moci. Stále sa zlepšujúce rusko-čínske partnerstvo je teda primárne zamerané na značné obmedzenie americkej strategickej prítomnosti v Eurázii.¹⁴⁵ Nástrojom presadzovania tejto politiky sú aj spoločné čínsko-kazašské vojenské manévra a spolupráca v oblasti obrany a národnej bezpečnosti.

Na energetickom poli mala Čína ambície zlepšiť svoj prístup ku kaspickým zásobám ropy a zemného plynu, čím by znížila svoju výraznú závislosť na dodávkach týchto strategických surovín z oblasti Perzského Záraveň mohla profitovať

¹⁴² Železnica spájala čínske Lan-čou Urumči a Aktogaj v Kazachstane, tam sa napája na bývalú sovietsku železničnú sieť smerujúcu do Almaty, ktorá je v súčasnosti značne zanedbaná.

Roux, J-P.: Dějiny Střední Asie. s. 346

¹⁴³ Munro, R. H.: Kap.8, Central Asia and China. In: Central Asia and the World : Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan, s. 230.

¹⁴⁴ Olcott, M.B. : Central Asia's second chance, s. 199

¹⁴⁵ Cohen, A.: United States goes on geopolitical counter-offensive in Central Asia. In: Euroasianet, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav102105.shtml>

z kazašských snáh o oslobodenie sa spod stále citeľnej ekonomickej a politickej závislosti na Rusku. Z tejto situácie najviac ťažili čínske štátne ropné spoločnosti, ktoré získali významné podiely v spoločnostiach kontrolujúcich ropné polia v západnom Kazachstane.¹⁴⁶ K posilneniu jej pozície došlo po prevzatí kazašskej ropnej spoločnosti Petrokazachstan v roku 1994.¹⁴⁷ Najnovším projektom je ropovodu do Číny *Atyrau-Atasu-Alashankou* spustený 29.7.2006.¹⁴⁸ Ropa prúdi z Atasu, na severozápade Kazachstanu, do čínskeho Alashankou na severovýchode regiónu Sin-ťiang. Od minulého roku sa navyše uvažuje nad exportom kazašskej elektriny do Číny. V súčasnosti sa hovorí aj o vybudovaní diaľnice, ktorá by nadviazala na posolstvo „hodvábnej cesty“ a prepojila čínske fabriky a európskymi trhmi a zároveň by mala byť najkratšou trasou spájajúcou Rusko a Čínu.¹⁴⁹ Zároveň sa podporuje rozvoj tranzitných ciest, ktoré by Kazachstanu umožnili lepšie využívanie čínskych diaľnic, železničného systému a prístavov k odkloneniu obchodných trás z dohľadu Ruska.¹⁵⁰ Čínski predstavitelia tiež plánujú výstavbu hlavných skladovacích a dopravných zariadení a založenie voľnej obchodnej zóny špeciálne pre spoločné podnikanie s Kazachstanom.¹⁵¹ Postupne si však aj Kazachstan začína uvedomovať potenciál čínskej ekonomiky, ktorá z Číny urobila hlavnú obchodnú mocnosť regiónu.

Naďalej je z čínskej strany kladený dôraz na ekonomický rozvoj pohraničného Sin-ťiang, so stále reálnymi separatistickými tendenciami. Túto situáciu sa snaží čínske vedenie riešiť plánovanou industrializáciou regiónu, prívom čínskeho etnika do oblasti a zlepšovaním vzťahov so stredoázijskými štátmi.¹⁵² Zároveň však kazašské obavy vzbudzuje nekontrolovateľný prílev čínskych osadníkov, prichádzajúcich do Kazachstanu pod zámienkou pracovnej migrácie. Jeho riedko osídlený územie je ideálnou destináciou pre státisíce ilegálnych čínskych imigrantov, pokúšajúcich sa

¹⁴⁶ Ong, R.: China's security interests in Central Asia. In: Central Asian Survey, Vol. 24, No.4, s. 431

¹⁴⁷ Peimani, H.: China's Acquisition of Petrokazakhstan: Blessing or a Curse?

In: Central Asia-Caucasus Institute. http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=3629

¹⁴⁸ Garger, I.: China-Kazakhstan oil pipeline enters operation. In: Marketwatch, <http://www.marketwatch.com/news/story/china-kazakhstan-oil-pipeline-enters-operation/story.aspx?guid=%7BE62DC74B%2D86AC%2D4271%2D8010%2DC215650B1BD7%7D>

¹⁴⁹ Embassy of Kazakhstan to the USA & Canada: News Bulletin. Modern Day Silk Road to Follow Ancient Route, <http://kazakhembus.com/102706.html>

¹⁵⁰ Olcott, M., B.: Central Asia's second chance, s. 65

¹⁵¹ Olcott, M. B.: Central Asia's second chance, s. 66

¹⁵² Horák, S.: Střední Asie mezi východem a západem, s. 22-3

získať kazašské občianstvo.¹⁵³ Zároveň sa čínska zahraničná politika pod mottom „objav Západ“ snaží zo svojho západného regiónu Sin-t'iang dosiahnuť na energetiku bohatý Kazachstan, ktorý by uspokojil jej vzrastajúce požiadavky na energetické zdroje. Pri týchto snahách však naráža na záujmy USA, najväčšieho energetického spotrebiteľa na svete.¹⁵⁴

Na druhej strane, aj Kazachstan objavil potenciál čínskej ekonomiky a najmä jej relatívne moderných produktov s vysokou kvalitou a nízkou cenou, ktoré sú presne tým, čo teraz Kazachstan potrebuje pre svoj rozvoj. Realizácia tohto zámeru však zo sebou prináša aj možné riziká pre kazašskú ekonomiku, keď následkom privalu lacných čínskych produktov dochádza k značnému oslabeniu kazašského textilného priemyslu, pretože domáce firmy nedokážu čeliť lacnej konkurencii za strany svojho východného suseda.¹⁵⁵ Hoci čínska ekonomická prítomnosť zatiaľ nemôže konkurovať ruskej v nedávnej minulosti, vzrástla do takých rozmerov, že jej okamžité ukončenie by malo pre Kazachstan katastrofálne následky.

Napriek zintenzívňujúcej sa ekonomickej spolupráci zostáva vo vzájomných vzťahoch ešte niekoľko nevyriešených bodov. Jedným z nich je problematické postavenie cezhraničných riek, ktoré najmä Čína, snažiac sa uspokojiť svoju vysokú spotrebu vody v expandujúcom priemyselnom sektore, nešetrne využíva prevažne pre textilnú výrobu a spracovanie bavlny vo svojich továrňach. Výstavba zavlažovacích priehrad, odčerpala vodu z cezhraničných riek Irtyš a Ili, tečúcich do Kazachstanu a Ruska. Tieto aktivity následne majú negatívne dôsledky pre ekonomiku Kazachstanu, hlavne poľnohospodárstvo a rybolov, ktoré trpia deficitom vodných zdrojov. Zároveň niektoré čínske projekty v provincii Sin-t'iang, spôsobujúce úbytok zdrojov pitnej vody, zhoršujú ekologickú situáciu v priľahlých oblastiach východného Kazachstanu.¹⁵⁶

Odhladnuc od negatív, čínska prítomnosť v Kazachstane je viac než vítaná. Doteraz bol z kazašskej strany kladený dôraz najmä na zintenzívnenie spolupráce s USA, čo malo vyvážiť stále pretrvávajúcu ruskú prítomnosť v regióne. Avšak rastúci

¹⁵³ Yermulanov, M.: Astana Seeks Equal Footing in Partnership with Being.

In: Central Asia-Caucasus Institute. http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=4206

¹⁵⁴ Parvizi Amineh, M., Houweling, H.: VIII.The USA and EU in the CAE. Relations with Regional Powers, In: Central Eurasia in Global Politics : Conflict, Security, and Development, s. 220-221

¹⁵⁵ Yermukanov, M., As Nursultan Nazarbayev and Jintao Shake Hends, Uncertainties Linger.

In: Central Asia-Caucasus Institute. http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=4684

¹⁵⁶ Ašimbajev, M.: New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september 11, s. 164

politický, ekonomický a vojenský vplyv v regióne začal tiež vzbudzovať obavy, čo bolo ešte viac vyhrotené sériou „farebných revolúcií“ v Gruzínsku, Ukrajine a Kirgizsku, ktoré odhalili americké manipulácie s opozičnými silami v týchto štátoch. Preto je vítaný príchod Číny, ktorá svojou relevanciou môže vyvážiť americký a ruský vplyv a tým prispieť k stabilite regiónu.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Peimani, H.: China's Acquisition of Petrokazakhstan: Blessing or a Curse?

In: Central Asia-Caucasus Institute. http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=3629

Záver

Stredoázijský región je nepochybne jednou z oblastí, na ktoré sa upiera svetový záujem. Jeho korene môžeme odvodiť už od starovekých významných obchodných trás, a aj napriek značnej odmlke, keď sa pár storočí ocitol na periférii svetového diania, možno už od konca 19 storočia opätovne sledovať posilňovanie jeho geopolitickej dôležitosti, ktorá nemá prestať ani v budúcnosti.

Kazachstan si postupom času posilnil svoju pozíciu v regióne a dnes ho možno považovať za jej lídra, k čomu prispeli nielen geograficky výhodná poloha a energetické bohatstvo, obsahujúce hlavne v súčasnosti strategicky dôležité náleziská ropy, naviac s veľkým potenciálom v strednodobom časovom horizonte. S nástupom nového tisícročia však jeho atraktivnosť ešte zvýraznili ekonomické úspechy, prejavujúce sa vysokým ekonomickým rastom a neustále sa zvyšujúcim exportom. Zároveň je najmä s prihliadnutím k mnohonárodnému charakteru jeho obyvateľstva oceňovaná stabilita režimu, a to aj napriek mnohým nedemokratickým prvkom a autokratickému štýlu vládnutia. Všetky tieto faktory viedli k zvýšenej pozornosti svetových veľmocí, ktorá sa postupne začala koncentrovať práve na Kazachstan ako na najdôležitejšiu stredoázijskú republiku. Z viacerých záujemcov sa po čase vykryštalizovali traja najkľúčovejší hráči v regióne, a hoci ich pozícia je neustále ohrozovaná ostatnými konkurujúcimi štátmi, v súčasnosti majú najviac možností ovplyvňovať dianie v regióne.

Rusko vďaka spoločnej historickej skúsenosti, je hráčom s najširším polom pôsobenia na Kazachstan. Spolupráca je odvíjaná na základe spoločných hraníc, ktoré patria k najdlhším na svete, podobnému vnútropolitickému režimu či pomoci pri riešení podobných problémov vyplývajúcich z transformácie po rozpade ZSSR. Ale odhliadnuc od týchto faktorov, je práve spoločná sovietska minulosť nepochybne tým najdôležitejším aspektom, ktorý ešte stále značne ovplyvňuje vzájomné vzťahy, a to v pozitívnom aj v negatívnom zmysle. Sovietmi riadená integrácia Kazachstanu do svojho územia zanechala svoje stopy najmä v podobe značnej rusifikácie Kazachstanu alebo na Rusko orientovanej infraštruktúry ropovodov, pričom práve tieto dve skutočnosti zastupujú skôr problematickejšiu stránku vzájomných vzťahov. Na druhej strane sa však čoraz intenzívne vyvíja spolupráca v procese hlbšej integrácie, pričom poníma viacero aspektov- od regionálnych zoskupení, koordinácii prístupových procesov do celosvetových organizácií, až po myšlienku spoločnej ekonomickej únie.

Naopak USA boli vzhľadom k diametrálne odlišným podmienkam nútené zvolili iné nástroje uplatňovania svojho vplyvu. Práve americká taktika bola najviac ovplyvnená septembrovými udalosťami v roku 2001, na základe ktorých sa vykreovala úplne nová zahraničnopolitická línia jej smerovania. Na základe týchto skúseností si vo Washingtone uvedomili relevantnosť stabilného vývoja v Strednej Ázii a začali vyvíjať značné úsilie o získanie čo najväčšieho počtu spojencov v tomto regióne. V kazašskom prípade sa nadviazalo na vojensko-bezpečnostnú spoluprácu zo začiatku 90. rokov, ktorá viedla k zlikvidovaniu všetkých jadrových zbraní a testovacích stredísk v Kazachstane. Neskôr sa táto spolupráca zintenzívnila v rámci programov NATO. Zároveň sa pridal aj ekonomický prvok, prejavujúci sa najmä vo výraznej americkej podpore kazašskej snahy o väčšiu závislosť od ruských ropovodov. Okrem investícií do energetiky však možno badať aj množstvo iných finančných aktivít, prúdiacich najmä do vytvárania stabilného ekonomického prostredia. Značnou nevýhodou USA oproti ostatným dvom konkurentom je prílišný dôraz na demokratické reformy, ktoré v Kazachstane ani po okolitých „farebných“ revolúciách nenachádzajú veľkú oporu.

Hoci vzájomné kazašsko-čínske vzťahy môžu tiež podobne ako v prípade Ruska stavať na dlhej histórii susedského spolunažívania, čínska angažovanosť sa výraznejšie začína prejavovať až na prelome storočí. Zintenzívňuje sa najmä ekonomická spolupráca, ktorá pri výraznom raste oboch ekonomík má značnú perspektívu. Logickým vyústením rastúcich energetických požiadaviek Číny bol jej záujem o energetické zdroje Kazachstanu, pričom najvýraznejším prejavom tohto vývoja je novootvorený ropovod spájajúci obe krajiny. Za špecifikum vzájomných vzťahov možno označiť problematický región Sin-t'iang, ležiaci medzi oboma štátmi. Pri snahe o jeho stabilizáciu a elimináciu separatistických snáh jeho ujugurského obyvateľstva sa Čína snaží o čo najužšiu spoluprácu práve so susediacim Kazachstanom a Kirgizskom. Sledujúc narastajúcu americkú prítomnosť v regióne začala koordinovať svoju stredoázijskú líniu spoločne s Ruskom, pričom zastrešenie poskytuje najmä spoločne vytvorená Šanghajska organizácia pre spoluprácu.

Z vyššie uvedených charakteristík jednotlivých vektorov vzájomných vzťahov, možno konštatovať, že Kazachstan v podstate stále dodržiava svoju oficiálnu doktrínu „multivektorovej“ zahraničnej politiky. Každý zo štátov si veľmi dobre uvedomuje relevantnosť čo najužších vzťahov s týmto strategickým štátom, pričom sa snaží čo najviac vyťažiť zo svojich komparatívnych výhod proti ostatným súperom. Dynamickosť tohto vývoja a množstvo faktorov, ktoré na ňu vplyvajú, nedovoľuje jednoznačne zodpovedať na otázku, ktorý z týchto prístupov má tendenciu prevládať. Najväčšie zmeny sa preto okrem vonkajších vplyvov dajú očakávať v súvislosti s otázkou nasledovníka kazašského prezidenta Nursultana Nazarbajeva.

Celkový počet znakov: 68 171

Počet slov: 10 557

Bibliografický záznam

ZALÁNOVÁ, Zuzana. *Geopolitika Kazachstanu: Stret záujmových sfér Ruska, USA a Číny*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2007. 87 s. Vedoucí bakalářské práce: Doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo.

Anotace

Bakalářská práce „Geopolitika Kazachstanu: Stret záujmových sfér Ruska, USA a Číny“ sa venuje geopolitickému vývoju Kazachstanu od získania nezávislosti v roku 1991 až po súčasnosť. Úvodná časť predstavuje stredoázijský región, vymedzuje ho na základe jeho geografických charakteristík a spoločných socioekonomických prvkov. Zároveň je stručne popísaný vývoj geopolitického významu regiónu v minulosti. V ďalšej časti sú podrobne charakterizované geografické, socioekonomické, ekonomické, energetické a politické ukazovatele Kazachstanu, ktoré môžu vplyvať na vývoj jeho zahraničnopolitickej orientácie. Nasledovné tri kapitoly sa zaoberajú komparáciou vzťahov troch najvýznamnejších mocností ku Kazachstanu. Hlavných geopolitických hráčov predstavujú Rusko, USA a Čína, ktorých prístupy k posilneniu vplyvu v Kazachstane sú v práci chronologicky rozdelené do dvoch častí pred a po roku 2001, ktorý priniesol zmeny v zahraničnej politike všetkých zúčastnených aktérov. Pri popise je venovaný priestor aj špecifikám jednotlivých prístupov (napríklad región Sin-tiang, či sovietska epocha), ktoré ovplyvňujú vývoj jednotlivých vzťahov. V závere práce sú porovnané nástroje a úspešnosť všetkých týchto postupov.

Annotation

Bachelor thesis „Geopolitics of Kazakhstan: Power clashes between Russia, USA and China“ deals with a geopolitical evolution in Kazakhstan from the independence in 1991 till present days. The introductory part presents the region of Central Asia, defines it in accordance with its geographical characteristics and common socioeconomic features. In addition, it describes the evolution of the geopolitic regional importance in the past. The next part characterizes geographical, socioeconomic, economic, energetic and political indicators in Kazakhstan, which can affect the development of its foreign policy. The following three chapters are concerned with the comparison of the relations of three most important great powers to Kazakhstan. These key geopolitic players are Russia, USA and China, leading specific approaches to strengthen their influence over

Kazakhstan. The approaches are chronologically divided into two parts- before and after the year 2001, which changed foreign affairs of all countries. In the describing there is a special part deliberative to unique issues of the approaches (e.g. Xinjiang region, soviet epoch), which may have effect on the development of mutual relations. The final part compares the instruments and succes of these approaches.

Kľúčové slová

Kazachstan, Stredná Ázia, geopolitika, medzinárodné vzťahy, energetika, ropa, Rusko, USA, Čína,

Keywords

Kazakhstan, Central Asia, geopolitics, international relations, energetics, oil, Russia, USA, China,

Použitá literatura

- *Základná*
- GLADMAN, I., *Eastern Europe, Russia and Central Asia 2006*, London : Routledge, c2005
- BBC News- Country profile: Kazakhstan (stiahnuté 12.4.2007)
http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/country_profiles/1298071.stm
- CIA: *The World Factbook*- Kazakhstan (stiahnuté 12.4.2007)
<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/kz.html>
- EIA: *Country Analysis Briefs*- Kazakhstan- stiahnuté 14.4.2007
<http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Kazakhstan/Background.html>
- *Embassy of Kazakhstan to the USA & Canada: Business and Economy*
http://kazakhembus.com/Stable_Free_Market_Economy.html - stiahnuté 12.5.2007
- *Embassy of Kazakhstan to the USA & Canada: News Bulletin. Modern Day Silk Road to Follow Ancient Route*, 27.10.2006 (stiahnuté 18.4.2007)
<http://kazakhembus.com/102706.html> -
- *Fakta a čísla OSN: Mírové úsilí OSN: Odzbrojení. Zbraně hromadného ničení. Jadrové zbraně.* (stiahnuté 20.4.2007)
<http://www.osn.cz/soubory/fakta-a-cisla-osn-2005-kapitola-2.pdf>
- IAEA *Country Nuclear Power Profiles* 2002 Edition: Kazakhstan, (stiahnuté 18.4.2007)
http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/cnpp2003/CNPP_Webpage/PDF/2002/Documents/Documents/Kazakhstan%202002.pdf
- IMF: Republic of Kazakhstan: 2006 Article IV Consultation. (stiahnuté 18.4.2007)
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2006/cr06244.pdf>
- *Library of Congress – Federal Research Division. Country Profile: Kazakhstan, December 2006.* (stiahnuté 18.4.2007)
<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Kazakhstan.pdf>
- *Official Site of the President of Republic of Kazakhstan: General Information- History* (stiahnuté 28.4.2007)
http://www.akorda.kz/page.php?page_id=144&lang=2&article_id=309
- *The Economist: Country Briefings*- Kazakhstan. Economic structure(stiahnuté 19.4.2007)
<http://www.economist.com/countries/Kazakhstan/profile.cfm?folder=Profile%2DEconomic%20Structure>
- *The Economist: Country Briefings*- Kazakhstan. Factsheet. (stiahnuté 1.5.2007)
<http://www.economist.com/countries/Kazakhstan/profile.cfm?folder=Profile-FactSheet>
- *U.S. Department of State: Background Note: Kazakhstan* (stiahnuté 7.5.2007)
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5487.htm>
- World News Network: Kazakhstan Energy. (stiahnuté 1.5.2007)
<http://www.kazakhstanenergy.com/>

- *Pramene*

Kazakhstan 2030. .Official Site of the President of Republic of Kazakhstan.
http://www.akorda.kz/page.php?page_id=135&lang=2 (stiahnuté 1.5.2007)

- *Neperiodická*

AMINEH, M. P., HOUWELING, H., *Central Eurasia in Global Politics : Conflict, Security, and Development*, Leiden : Brill, 2005

ANDERSON, J., *The Intenational politics of Central Asia*, Manchester : Manchester University Press, 1997

AŠIMBAJEV, M.: *New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september*, Almaty : Kazakhstan Institute for Strategic Studies, 2003

BAAR, V., *Národy na prahu 21. století*, Nakladatelství Tilia. Ostravská univerzita, 2001.

BERG, A. , *Realities of transformation : democratization policies in Central Asia*, Baden-Baden : Nomos, 2006

BRZEZINSKI, Z., *Russia and the Commonwealth of Independent States : Documents, Data, and Analysis*, New York : Sharpe, 1997

BRZEZINSKI, Z., *Velká šachovnice : k čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*, Praha : Mladá fronta, 1999

CUMMINGS, S.N., *Kazakhstan : power and the elite*, London : Tauris, 2005

CUMMINGS, S., *Oil, transition and security in Central Asia*, New York : Routledge, 2003

ERONEN, J., *Central Asia- Development paths and geopolitical imperatives*, Helsinki : Helsinki School of Economics, 2005

HNÍZDO, B., *Mezinárodní perspektivy politických regionů*, Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995

HORÁK, S., *Střední Asie mezi východem a západem*, Praha : Karolinum, 2005

KOHÚT, M., *Postavenie Ruskej menšiny v Kazachstane*, Asociace pro mezinárodní otázky: Research Paper 3/2007(stiahnuté 2.5.2007)

http://www.amo.cz/publikacefiles/rusko_kazachstan_amo.pdf

KOHÚT, M., *Rozvoj bilaterálních rusko-kazašských vztahov*, Asociace pro mezinárodní otázky: Reasearch Paper., 3.11.2006(stiahnuté 1.5.2007)

http://www.amo.cz/publikacefiles/rozvoj_rusko-kazasskych_vztahov.pdf

KOL. AUTOROV : *Central Asia and the World : Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan*, New York : Council on Foreign Relations, 1994.

KOL. AUTOROV : *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*, Brno: Masarykova univerzita v Brně. Mezinárodní politologický ústav, 2006

OLCOTT, M. B., *Central Asia's second chance*, Washington, D.C. : Carnegie Endowment for International Peace, c2005

PEŤKOVÁ A., Kaspické more -more surovin a záujmov.

In: Asociace pro mezinárodní otázky: Research Paper, 26.10.2006 (stiahnuté 11.5.2007)

http://www.amo.cz/publikacefiles/kaspicke_more.pdf

ROUX, J-P., *Dějiny Střední Asie*, Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2007.

ROY, O., *The new central Asia : the creation of nations*, London : Tauris, 2000

- *Periodická*

BURNASHEV, R., CHERNYKH, I.: Changes in Uzbekistan's Military Policy after the Andijan Events, *China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol. 5, No. 1/2007, s. 67-73

BUSZYNSKI L., Russia's new role in Central Asia, *Asian Survey*, Júl/August 2005, Vol. 45, No. 4, s. 546-565

Another autocrat falls, *The Economist*, April 2nd-8th 2005,

KLARE, M. T. : Öl-Junkie Amerika. Was die Abhängigkeit vom Erdöl für die USA politisch bedeutet, *Internationale Politik*, Februar 2006,

ONG ,R., China's security interests in Central Asia, *Central Asian Survey*, Vol. 24, No.4, s. 425 – 439

RYWKIN , M.: Stability and Security in Central Asia: Engaging Kazakhstan, *American Foreign Policy Interests*, Vol. 28, No.6, s. 451-458. 2006

THAISRIVONGS D., A New Silk Road: The Future of US-Kazakh Relations, *Harvard International Review*, Vol. 26, No. 1, Spring 2004

- *Internet*

- *Caspian Pipeline Consortium*: General information (stiahnuté 1.5.2007)
<http://www.cpc.ru/portal/alias!press/lang!en-us/tabID!3357/DesktopDefault.aspx>
- *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan*: Relations with countries of Europe and America. Cooperation of the Republic of Kazakhstan with the United States of America. (stiahnuté 10.5.2007)
<http://www.mfa.kz/eng/index.php?evropa=1&selected=7>
- *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan*: Truth About Kazakhstan- Politics
<http://www.mfa.kz/eng/index.php?truth=1&selected=6>
- *Ihned* (stiahnuté 11.5.2007)
<http://ihned.cz/attachment.php/12541690/iv4BCDE7GIMNj6PQWbcdefhpyz0SUw9m/060112-05p.jpg>
- *Oriental Express Central Asia* (stiahnuté 11.5.2007)
http://www.orexca.com/silk_road.html
- *World Bank* (stiahnuté 11.5.2007)
<http://www.worldbank.org.kz/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/KAZAKHSTANEXTN/0,,contentMDK:20842070~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361869,00.html>
- BLANK S., Central Asia's Energy Game Intensifies, In: *EurasiaNet* , 1.9.2005
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav090105.shtml> (stiahnuté 1.4.2007)
- COHEN, A.: United States goes on geopolitical counter-offensive in Central Asia. In: *EurasiaNet*, 21.10.2005 (stiahnuté 1.3.2007)
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav102105.shtml>
- DJURAEV, U.: Kazakh Secret Police on Service of Opposition. In: *Axis Global Challenges Research*, 19.11.2005 (stiahnuté 1.3.2007)
<http://www.axisglobe.com/article.asp?article=484>
- GARGER, I.: China-Kazakhstan oil pipeline enters operation. In: *Marketwatch*, 31.7. 2006 (stiahnuté 11.5.2007)
<http://www.marketwatch.com/news/story/china-kazakhstan-oil-pipeline-enters-operation/story.aspx?guid=%7BE62DC74B%2D86AC%2D4271%2D8010%2DC215650B1BD7%7D>
- KUCERA, J.: Bush:Kazakhstan Is a „Free Nation“ In: *EurasiaNet* 29.9.2006
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092906.shtml> (stiahnuté 1.5.2007)
- KUCERA, J.: US to Kazakhstan: Thumbs down on OSCE chair in 2009. In: *EuroasiaNet*, 25.9.2006 (stiahnuté 1.5.2007)
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092506.shtml>
- KUSAINOV , A.: Kazakhstan: Mysterious murder mars presidential election campaign. In: *Euroasianet*. 14.11.2005 (stiahnuté 1.3.2007)
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav111405.shtml>
- LEVINSSON, C., SVANBERG, I., Kazakhstan-China Border Trade Thrives after Demarcation Treaty. In: *Central Asia-Caucasus Institute*. 16.2.2000
http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=194 (stiahnuté 22.3.2007)
- LILLIS, J.: Energy profits provides Kazakhstan with foreign-policy heft In: *EurasiaNet*. 18.4.2007 (stiahnuté 1.5.2007)
<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav041807a.shtml>

- MCDERMOTT, R. N. & Mukhamedov, I.: Kazakhsatn´s peacekeeping support in Iraq. In: *Central Asia-Caucasus Institute*. 28.1.2004. (stiahnuté 17.3.2007)
http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=2067
- MCDERMOTT, R. N.: The Kazakh Military Looks West. In: *Central Asia-Caucasus Institute*. 16.7.2005(stiahnuté 1.5.2007)
http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=1570
- MCDERMOTT, R. N., Kazakhstan Lays Legal Basis For Deeper Cooperation With NATO. In: *Central Asia-Caucasus Institute* 2.11.2005(stiahnuté 1.3.2007)
http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=3781
- OLCOTT, M.B., "Kazakhstan and the USA Conference Remarks, zápisky z konferencie "Kazakhstan and the USA: Current State and Prospects for Bilateral Cooperation. 23.8. 2006 (stiahnuté 1.5.2007)
<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=18700&prog=zru>
- PEIMANI, H.: China´s Acquisition of Petrokazakhstan: Blessing or a Curse? In: *Central Asia-Caucasus Institute*. 7.9.2005 (stiahnuté 9.5.2007)
http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=3629
- SJÖBERG, F. M.: Could Kazakhsatn move beyond electoral authoritarianism? In: *Central Asia-Caucasus Institute*. 14.12.2005 (stiahnuté 11.5.2007)
http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=3888
- STOLYAR, O.:The Geopolitics in the Caspian: Can Russia Keep Control in Its Own Backyard? In: *Energy Environment and the Caspian States. Woodrow Wilson School of Public and Interantional Affairs*. (stiahnuté 1.4.2007)
<http://www.wws.princeton.edu/wws401c/1998/oleg.html>
- YERMULANOV, M., Astana Seeks Equal Footing in Partnership with Being. In: *Central Asia-Caucasus Institute*. 3.5.2006 (stiahnuté 21.3.2007)
http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=4206
- YERMUKANOV, M., As Nursultan Nazarbayev and Jintao Shake Hends, Uncertainties Linger. In: *Central Asia-Caucasus Institute*. 24.1.2007
http://www.cacianalyst.org/view_article.php?articleid=4684 (stiahnuté 1.5.2007)
- WELT. C.: Hoping on Kazakhstan: US Engangement in Central Asia, *Center for Strategic & International Studies: CSIS Report*. 27.9.2006(stiahnuté 10.5.2007)
http://www.csis.org/media/csis/pubs/060927_welt_commentary.pdf

Skratky

BTC- Baku-Tbilisi-Ceyhan

CAEC - Stredoázijská ekonomická únia (Central Asian Economic Community)

CICA - Konferencia o interakcii a opatreniach na budovanie dôvery (Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia)

CPC- Kaspické ropovodné spoločenstvo (Caspian Pipeline Consortium)

CST- Kolektívna bezpečnostná zmluva (Collective Security Treaty)

EBRD- Európska banka pre obnovu a rozvoj (European Bank for Reconstruction and Development)

ECC – Rada ekonomickej spolupráce (Economic Cooperation Council)

EIA- Správa energetických informácií (Energy Information Administration)

EurAsEC -Eurázijské ekonomické spoločenstvo (Eurasian Economic Community)

EÚ- Európska Únia (European Union)

IAEA- Medzinárodná agentúra pre atómovú energiu (International Atomic Energy Agency)

IMF- Medzinárodný menový fond (International Monetary Fund)

NATO- Severoatlantická aliancia (North Atlantic Treaty Organisation)

OSCE – Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (Organization for Security and Co-operation in Europe- OSCE)

OSN- Organizácia spojených národov (United Nations- UN)

OPEC- Organizácia krajín vyvážajúcich ropu (Organization of the Petroleum Exporting Countries)

WB- Svetová banka (World Bank)

SCO- Šanghajská organizácia pre spoluprácu (Shanghai Cooperation Organization)

SNŠ- Spoločenstvo nezávislých štátov

USAID – Americká agentúra pre medzinárodný rozvoj (U.S. Agency for International Development)

WTO- Svetová obchodná organizácia (World Trade Organisation)

ZSSR- Zväz sovietskych socialistických republík

Zoznam príloh

Príloha č. 1: Geopolitická mapa Strednej Ázie vo vzťahu k geopolitickým subjektom (graf)

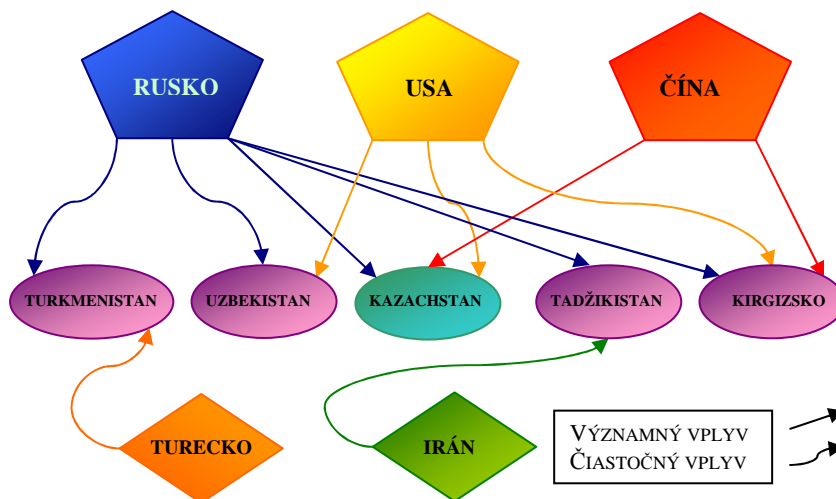
Príloha č. 2: „Hodvábna cesta“ (mapa)

Príloha č. 3: Potenciálna ťažba ropy v Kazachstane 1999-2035 (graf)

Príloha č. 4: Kaspická ropa v miliónoch barelov denne (mapa)

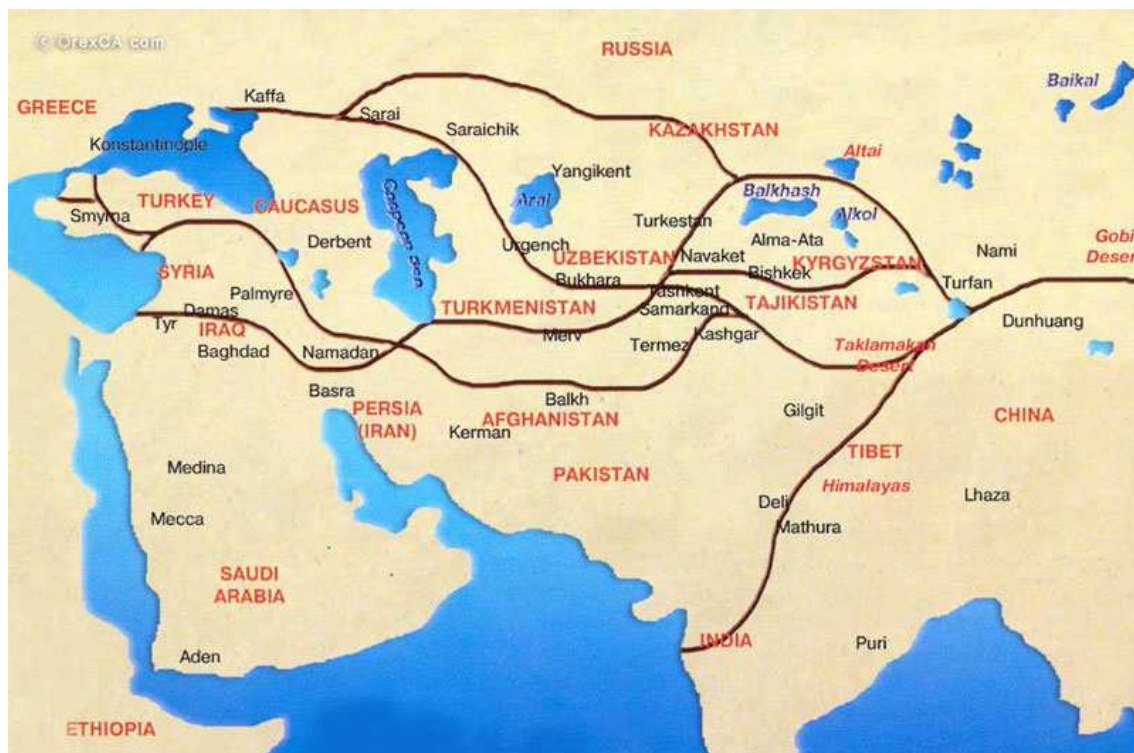
Prílohy

Príloha č. 1: Geopolitická mapa Strednej Ázie vo vzťahu k geopolitickým subjektom

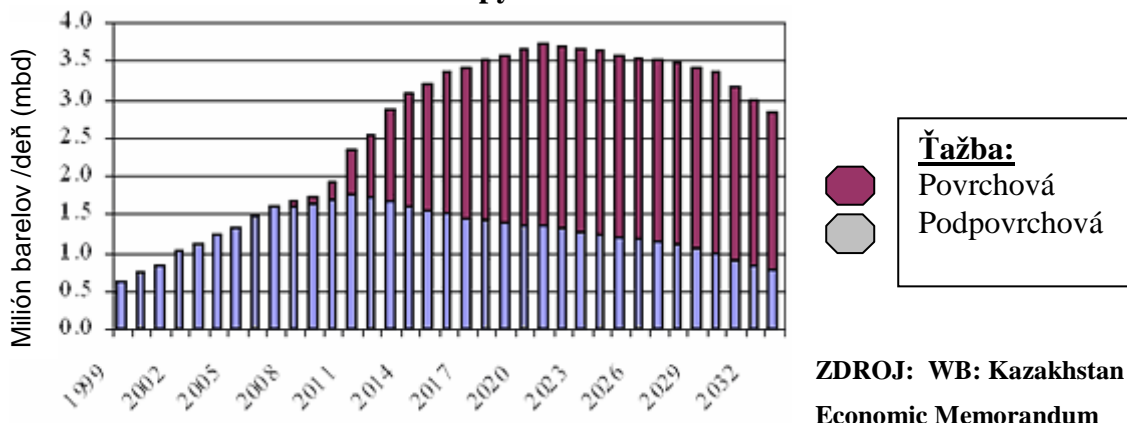
ZDROJ: HORÁK, S., Střední Asie mezi východem a západem, Praha : Karolinum, 2005, s. 220

Príloha č. 2: „Hodvábna cesta“

ZDROJ: http://www.orexca.com/silk_road.html

Príloha č. 3: Potenciálna ťažba ropy v Kazachstane 1999-2035

<http://www.worldbank.org/kz/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/KAZAKHSTANEX/TN/0,,contentMDK:20842070~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:361869,00.html>

Príloha č. 4: Kaspická ropa v miliónoch barelov denne (mbd)

ZDROJ:

<http://ihned.cz/attachment.php/12541690/iv4BCDE7GIMNj6PQWbcbefhpyz0SUw9m/060112-05p.jpg>

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD, UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

PROJEKT BAKALÁRSKEJ PRÁCE

Geopolitika Kazachstanu. Stret zájmových sfér Ruska, USA a Číny

Vypracovala: Zuzana Zalánová, IPS- III. ročník

Vedúci práce: Doc. PhDr. Bořivoj Hnízdo

Praha 2006

Stredoázijská oblasť bola v minulosti spájaná s pojmami „hodvábna cesta“ či „heartland“, ktoré poukazovali na jej geopolitickú relevantnosť. Po určitom útlme, súvisiacim s hľadaním svojej identity v sovietskom a neskôr postsovietskom priestore, sa postupne prepracovala z periférie svetového diania do jeho popredia. Okrem iného k tomu prispeli aj politické udalosti posledných rokov, najmä vlna „farebných revolúcií“ a septembrové udalosti v USA, nasledované protiteroristickou politikou prezidenta Busha, koncentrovanou do tesnej blízkosti stredoázijských republík. Vo svojej práci by som sa preto chcela sústrediť na ich novú úlohu stabilizujúceho prvku regiónu, udržiavajúceho krehkú rovnováhu síl, kde sa prelínajú záujmové sféry veľmocí s odlišným politickým a ekonomickým smerovaním. Nebývalý záujem sa koncentruje na prírodné zdroje, ktoré tvoria rozsiahle zásoby ropy a zemného plynu, ponúkajúce stabilnejšiu alternatívu k politicky ambivalentným a nábožensky nestabilným krajinám Perzského zálivu. V neposlednom rade by som pripomenula význam infraštruktúry a komunikačnú sieť, ktorá ponúka prístup k Perzskému zálivu, Indickému oceánu a cez Čínu aj do Ázijsko-Pacifického regiónu.

Kazachstan je najväčšou a najbohatšou stredoázijskou republikou, s najperspektívnejšími ropnými ložiskami v Kaspickom mori. Zároveň je štátom s najviac diferencovaným etnickým zložením obyvateľstva s výraznou ruskou minoritou, preto je pozoruhodná jeho vnútropolitická stabilita, ktorá sa napriek značným demokratickým nedostatkom dáva za vzor jeho susedom. Pre tieto charakteristiky Kazachstan právom kandiduje na pozíciu regionálneho lídra, a práve preto som sa rozhodla sledovať jeho osud, ovplyvňovaný tradičným záujmom zo strany Ruska, s ktorým spolupracuje najmä vo vojenskej a bezpečnostnej oblasti, navyiac v autoritárstve kazašského „chána“ Nursultana Nazarbajeva možno nájsť mnoho paralel s Putinovým štýlom vládnutia. Ako protipól k ruskému prístupu som postavila prístup americký, zintenzívňujúci sa najmä v posledných rokoch, a ktorý sa hlavne realizuje cez investície do ťažby a transportu ropy a zemného plynu. Trojicu strategických veľmocí som doplnila o Čínu, snažiacu sa o zlepšenie čínsko-kazašských vzťahov nielen kvôli stabilizácii a rozvoju jej západných hraníc, ale aj s cieľom neutralizovať vedúce postavenie USA v ekonomickej, politickej a vojenskej sfére.

Mojím hlavným zámerom bude komparácia týchto troch prístupov, zohľadňujúca geografické, historické, politické, etnické a ekonomické špecifiká Kazachstanu, pričom sa budem snažiť zodpovedať nasledovné otázky:

1. Ako sa jednotlivé prístupy líšia?
2. Čím sú tieto rozdiely spôsobené (politické, ekonomické, geografické a historické pozadie)?
3. Ktorý z prístupov má tendenciu prevládať?

Štruktúra práce

Úvod

Uvedenie do problematiky v kontexte súčasnej politickej situácie a rozloženia síl v regióne. Načrtnutie cieľa práce a jej smerovania.

Jadro

- I. Charakteristika Kazachstanu a jeho špecifiká
 - Stručná charakteristika stredoázijskej oblasti
 - Geografické, politické, ekonomické, etnické a historické špecifiká Kazachstanu
- II. Ruský prístup
 - Historické a politické paralely rusko-kazašských vzťahov
 - Bezpečnostná a vojenská spolupráca
 - Realizácia výstavby ropovodov a plynovodov
- III. Prístup USA
 - Zmeny po 11.9.2001
 - Investičné stimuly do rozvoja energetiky
 - Politické požiadavky v kontexte „farebných revolúcií“
- IV. Čínsky prístup
 - Historické a etnické východiská
 - Spolupráca v energetickom priemysle
 - Koordinácia vojensko-bezpečnostných aktivít s ohľadom na stabilitu regiónu
- V. Komparácia uvedených prístupov
 - Rozdiely v používaných nástrojoch
 - Príčiny týchto odlišností (politické, historické, geografické faktory)

- Možná komplementarita jednotlivých přístupov
- Progresivnost' a efektivita přístupov

Záver

Sumarizácia skúmaných javov, s dôrazom na kľúčové výstupy. Na základe týchto predpokladov vyslovenie prognózy ďalšieho vývoja.

LITERATÚRA

Literatúra základná obecná

OLCOTT, Martha Brill. *Central Asia's second chance*.

Carnegie Endowment for International Peace 2005

AŠIMBAJEV: *New challenges and new geopolitics in Central Asia : after september 11*.

Almaty : Kazakhstan Institute for Strategic Studies, 2003

CUMMINGS Sally N. *Oil, transition and security in Central Asia*.

New York : Routledge, 2003

ERONEN, J. *Central Asia- Development Paths and geopolitical imperatives*.

Helsinki School of Economics, 2005

RUMER, Boris. *Central Asia at the end of the transition*. Sharpe, 2005

BRZEZINSKI, Zbigniew. *Central Asia. Russia and the Commonwealth of Independent States*. Sharpe, 1997.

Literatúra monografická neperiodická

PARAMONOV, Vladimír. *China & Central Asia: Present & Future of Economic Relations*. Camberley : Defence Academy of the United Kingdom, 2005

JONSON, Lena. *Vladimir Putin and Central Asia : the shaping of russian foreign policy*.

London : Tauris, 2004

ESCHMENT, Beate. *Hat Kasachstan ein "Russisches Problem"? : Revision eines Katastrophenbildes*. Köln : BIOst, 1998

WACKER, Gudrun. *Die Zentralasiatischen GUS-Staaten aus chinesischer Perspektive*.

Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien, 1997

Literatúra monografická periodická

BUSZYNSKI L. Russia's new role in Central Asia.

Asian Survey, Júl/August 2005, Vol. 45, No. 4, s. 546-565

SOULEIMANOV, Emil. Geopolitika kaspického regionu.

Mezinárodní politika, Roč. 27, č. 9 (2003), s. 10-14

THAISRIVONGS D., A New Silk Road: The Future of US-Kazakh Relations.

Harvard International Review, Vol. 26 (1) - Jar 2004

HILL FIONA. Whither Kazakhstan? National Interest. Winter 2005/06

AMINEH MEHDI P. Die Politik der USA, der EU und Chinas in Zentralasien.

Aus Politik und Zeitgeschichte, 4/2006, s. 11-18

KARAEV ZAINIDDIN, Water diplomacy in Central Asia.

Middle East Review of International Affairs, Vol. 9, No. 1 (March, 2005)

Ďalšie zdroje

<http://www.kazakhstanenergy.com/>

<http://www.mfa.kz/eng/index.php?rel=1&selected=4>

The Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan

<http://www.kazakhembus.com/>

The Embassy of Kazakhstan to the USA & Canada

http://www.csis.org/component/option,com_csis_pubs/task,view/id,3493/type,1/

Center for Strategic and International Studies (CSIS)

<http://www.ucm.es/info/unisci/Dinara.pdf>

Research Unit on International Security and Cooperation (UNISCI)

<http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Kazakhstan/MapsTable.html>

Energy Information Administration (EIA)

http://www.transsystem.kz/eng/mdl_arch_year.asp?idx=3&i=553&lang=eng

<http://www.cpc.ru/portal/alias!press/lang!en-us/tabID!3357/DesktopDefault.aspx>

Caspian Pipeline Consortium (CPC)

<http://www.weltpolitik.net/Regionen/Russland%20und%20Zentralasien/Spezialthema%203A%20Energiepolitik%20Chinas%20in%20Zentralasien/Die%20Energiepolitik%20Chinas.html>

<http://www.eurasianet.org/departments/business/articles/eav040606.shtml>